

Kim tiền

Kịch của Vi Huyền Đắc Diễn lần đầu: tháng 2. 1938 tại Nhà hát lớn
Hải Phòng Diễn lần hai: tháng 10. 1943 tại Nhà hát lớn Hà Nội Giải
thưởng năm 1937 Vi huyền đắc, bút danh khác: Giới Chi, sinh năm
1899, mất năm 1976; quê ở Trà Cổ, Quảng Ninh. Ông chuyên về
sáng tác kịch bản, dịch kịch bản và có viết một ít truyện ngắn. Ngoài
vở Kim tiền nổi tiếng được giải nhì của Tự Lực văn đoàn, ông còn có
vở Ông Ký Cóp và một số vở khác cũng được giới nghiên cứu đánh
giá cao.

Khai Trường Từ

[Phần 1](#)

[Phần 2](#)

[Phần 3](#)

[Phần 4](#)

Các vai:

Bà Chung Cả

Bà Ba

Ông Trần Thiết Chung

Ông Cự Lợi

Ông Phúc

Cậu Cả Bích

Cậu Ngọc

Loong Toong

(Khai trường từ, đoạn I, II xảy ra ở một tỉnh to - Đoạn III, IV xảy ra ở mỏ Tiêu Giao)

khai trường từ
(prologue)
.... " 1924 "

"Biệt thự" của nhà văn sĩ Trần Thiết Chung. Biệt thự này chỉ là một cái gác hẹp. Trong cùng, phía bên phải, cửa ở nhà trong ăn ra, cầu thang gác ở nhà dưới đi lên cũng ăn vào cửa này. Phía bên tay trái, kề ngay cái cửa là một cái phản gỗ tạp đã ọp ẹp trên giải chiếu. Ngoài cái phản là một cái bàn gỗ tạp đã một một cẳng gậy lấy gạch kê. Hai bên đầu bàn có hai cái ghế đầu gỗ xiêu vẹo.

Trên vách, về bên trái, bốn bức tranh, xộc xệch, khói, bụi ám mờ. Dưới những bức tranh, sát tường lại một cái bàn gỗ nữa, trên đây những sách ốc để hỗn độn.

Trên vách, chỗ phản gỗ, bốn cái liễn tứ bình cũng đã rách tả tơi trong có bài "lo văn ế" viết bằng chữ nôm (!) của nhà thi sĩ Tản Đà.

ở phản cùng là ở bàn: sách vở bày la liệt, quyển mở, quyển gấp, rồi nào đèn con, nào ấm, nào chén, nào điều.

Kéo màn lên nhà văn sĩ Trần Thiết Chung đương ngồi ở phản tay tì lên bàn, cặm cụi viết. Một lát, ông buông bút ngồi ngay dậy, với cái điều thuốc缭绕 luôn hai điều, tợp một ngụm nước rồi lại viết. Ông, người gầy gò, vai rộng, tóc vuốt về đằng sau, rồi cắt đi chứ không cúp. Ông mặc áo dài trắng vàng khè khè, quần cháo lòng. Không ai có thể đoán được ông bao nhiêu tuổi. Ông, còn trẻ nhưng nét mặt già căng, ông già nhưng hai mắt sáng quắc, tóc đen nháy, vai thẳng mặt không dãn đeo. Ông vào cái hạng một ông "già trẻ" tuổi chưa đầy phân ba thế kỷ, nhưng óc đã già ngoài mấy nghìn năm. Mười mấy năm nay, ông mê mải với những người quá khứ, lẫn lộn với người đồng thời, say sưa với người vị lai. Ba cái dân ở trần ông làm tiêu biểu cho ba cái thời đại ấy vậy.

Một lát bà Trần Thiết Chung ra. Bà, người mịn mà, óng ả, mặt xanh lợt, mắt sáng. Trên mặt bà chan chứa vẻ buồn tủi ngậm đắng, nuốt cay. Cái áo the thâm của bà đã cũ lắm, hai khuỷu tay đã sờn, mầu the đã bạc phếch. Tay bà xách cái ô đen. Bà khẽ đẩy cái màn cửa rón rén bước ra, bà dựng ô ở bên phản rồi sẽ cất giọng nhọc mệ gọi ông. Cơ chừng bà đi bộ đã lâu nên mồ hôi lã chã, guốc và chân bụi bám trắng xóa.

Bà -... Cậu! Cậu! (ông đương mải viết không thừa, bà lại gọi) Cậu! Cậu ạ!

ông, ngừng bút, ngừng đầu lên quay lại - à mợ đấy à! Mợ đã về đấy à? Thế nào?

Bà, vừa lấy vạt áo lau mặt rồi nói - Chả ăn thua gì cả... tôi đi khắp các nơi chẳng lấy được đồng nào.

ông, bỏ bút xuống bàn, quay hẳn lại - Thế, hiệu Đông ký, mợ...

Bà, ngồi ghé xuống phản - Hiệu Đông ký cũng vậy ạ, họ không nói ra sợ mất lòng mình, nhưng ý họ thì ra điều ràng, sách ốc bán đã có số, có kỳ, không thể lúc nào cũng tính được...

ông, chép miệng thở dài - Thế sao mợ không nói thật có được không, may ra...

Bà - ý họ đã thế... chả nhẽ mình còn nói nữa (nước mắt chạy quanh) Tôi nghĩ nó cực quá...

ông, cười sè, vỗ vai bà - Tội nghiệp quá... nhưng mà mợ lẩn thẩn lắm. Sách mình gửi bán, mình túng tiền tiêu thì mình đòi, mình có đi xin họ đâu, việc gì mà cực.

Bà - Thưa cậu, đã đành thế nhưng mà nó cứ làm sao ấy. (Bà thở dài) Bây giờ làm thế nào, hử cậu. Hôm nay vừa hết gạo, hết tiền, tôi xem không còn vay đâu được nữa.

ông, nhìn bà cười sè, rung đùi ngâm nga -

... Cái khó theo nhau mãi thế thôi!

... Có ai hay chỉ có mình tôi?

... Bạc đâu ra miệng mà mong được.

... Tiền chữa vào tay đã hết rồi!...

(Ông ngâm được hai câu đầu thì đứng dậy, vừa ngâm nga vừa đi ra chỗ cái bàn để sách, lục chồng sách rút ra một tập giấy, quay lại, đưa cho bà) Mợ đừng lo... tiền đây... còn tập thơ này tôi vẫn cứ đính ninh hể có tiền thì đem in... hiệu Văn Hoa vẫn nài mua bản quyền mãi... thôi chả tiếc được, mợ đem lại cho họ, được bao nhiêu thì được, mợ đem về mà tiêu đỡ đã rồi ta sẽ liệu...

Bà, ngần ngừ rồi mới cầm - Thế bao nhiêu thì cậu phải bảo, chứ tùy họ thì... mình đã túng mà...

ông, cười - Bao nhiêu ấy ở như mợ hỳ hỳ... một triệu... một vạn.. một nghìn... một trăm... một chục... một đồng... một xu...

Bà - Gớm nữa, bao giờ cậu cũng cứ thế... đã khổ chết đi thế này này mà cũng còn cứ...

ông - Thì tôi vẫn hằng nói với mợ rằng văn chương vô giá, vô giá nghĩa là không có giá, không có giá nghĩa là bao nhiêu muôn, ức, triệu cũng không giả nổi; không có giá lại cũng nghĩa là không đáng một trinh...

Bà, phì cười - Thôi, tôi van cậu, bao nhiêu thì cậu nói để tôi còn đi.

ông - Mợ cứ đưa cho người ta. Giá cả tôi đã nói rồi, người ta đưa bao nhiêu mợ cứ cầm lấy... Thôi thế mợ đi cho may mắn, đắt hàng nhá.

Bà, cau mày - Cậu cứ vẫn giữ cái cách lịch sự rởm ấy không trách được... (bà ra)

Bà ra. Ông nhìn theo bà, cười

ông, rung đùi ngâm thơ:

.....

... Lắm lúc túng tiền đem bán rẻ

... Trừ đầu trừ cuối nghĩ càng đau!

.....

... Càng đau mà vẫn phải càng theo.

... Theo mãi cho nên tớ vẫn nghèo

... Nghèo chỉ có văn, văn lại ế

... ế văn cho tớ túng tiền tiêu!

Ngâm xong, ông lại hút thuốc, uống nước rồi lại cặm cụi tra sách, viết. Một lát, hình như ở dưới đường có tiếng giấy lộp cộp đi lên. Ông Cự Lợi vào.

Ông Cự Lợi là một ông chủ thầu, đã là chủ thầu tất phải mặc quần áo tây, đeo cón cát-sê, nơ đen, đi giày véc ni, khuy cổ, khuy cửa tay áo sơ mi phải bằng vàng, ở túi bên tay trái, trên ngực, phải có sợi dây đồng hồ cũng bằng vàng, nặng trĩu những vuốt, đồng tiền, con voi, médaillon, cái bút máy nạm vàng, cặp vàng, đựng bên kia miệng túi. Ông Cự Lợi đi đứng mạnh bạo, ăn nói khoát đạt, rõ là một người có tiền. Ông Trần Thiết Chung thấy ông Cự Lợi vào thì lật đật đứng dậy, ra mắc lấy áo thâm mặc vào, lấy khăn xếp chùm lên đầu.

ông Cự Lợi - Bác, gớm! Nhà nho chỉ kiểu tình. Chỗ anh em mình với nhau việc gì mà phải giữ lễ đến thế, khăn với áo làm gì. (Thò tay bắt tay ông Trần Thiết Chung, rồi ngồi xuống ghế một cách sỗ sàng) Bác đang soạn sách gì mà ngổn ngang thế?

ông Trần Thiết Chung, mỉm cười - Dạ, thưa bác có gì đâu ạ. Tôi đang soạn bộ Bách khoa toàn thư...

ông Cự Lợi, trợn mắt - Bộ gì? Bộ gì hở bác? Bách khoa toàn thư là sách gì? Sách thuốc à, bác?

ông Trần Thiết Chung, cười - Không ạ, thưa bác không phải sách thuốc bách khoa... là một trăm khoa, nghĩa là đủ cả các khoa, bất cứ khoa gì...

ông Cự Lợi - Vâng, nhưng thế là sách gì?

ông Trần Thiết Chung - Đó là một thứ sách gom góp đủ hết cả các cái điều thường thức của người đời từ cổ thời tới ngày nay, một quyển sách rất có ích cho việc học về phổ thông, cho bình dân giáo dục, người Tây gọi là Encyclopédie ấy mà.

ông Cự Lợi - Cha! (gật gật đầu) Thế thì mất nhiều công lắm đấy nhỉ, phải bao nhiêu lâu mới xong được?

ông Trần Thiết Chung - ít lắm cũng phải đến năm, sáu năm...

ông Cự Lợi, trợn mắt, giơ hai tay lên giời - Năm, sáu năm! Giời đất ơi! Năm, sáu năm kia à?

ông Trần Thiết Chung - Năm, sáu năm còn là chóng lăm, đấy cũng là nhờ những cái khung, cái cốt đã có sẵn của người Tàu, người Nhật, người Tây, chứ cứ đăng thẳng ra phải năm, sáu mươi năm ấy chứ, bác tính; tất cả các việc thuộc về trí thức của loài người, tóm tắt lại, xếp lại theo vắn, theo một cái khuôn khổ một cái quy tắc riêng...

ông Cự Lợi - Vậy quyển sách này ai đặt bác làm?

ông Trần Thiết Chung - Không, thưa không có ai đặt cả ạ. Tôi thấy các nước, nước nào người ta cũng có một bộ, duy chỉ có nước ta, chưa có ai để công làm, nên tôi hãy cố cây vỡ nó ra đây, sau sẽ hay. Quả thật tôi chưa hề nghĩ tới việc in, việc xuất bản gì cả.

ông Cự Lợi - Chết thật thôi! Một quyển sách to tát, công trình như thế mà bác cứ nhắm mắt làm, không nghĩ đến việc in, việc xuất bản thật tôi cũng chịu bác...

ông Trần Thiết Chung - Khốn nạn thì nào đã làm xong đâu, mà đã chắc có được toàn mỹ không mà đã...

ông Cự Lợi - Tôi phục bác thật... trong óc bác không có lấy một tí gì gọi là thực tế cả. Bác thử nghĩ kỹ mà xem, một bộ sách làm đến năm bảy năm mới xong, đã in tất phải in đến hàng vạn quyển, mỗi quyển ít ra cũng mất đến dăm đồng bạc vốn...

ông Trần Thiết Chung - Đến thế thật đấy ạ.

ông Cự Lợi - Vâng, thế có phải bỏ ra năm, sáu vạn đồng bạc mới in nổi bộ sách ấy không. Lấy đâu ra năm, sáu vạn bạc trong thời buổi này? Các nhà in, các hiệu sách, ai đã dám nhất đán bỏ một đồng tiền ấy để in sách cho bác.

ông Trần Thiết Chung - Nếu cứ ngồi mà tính như bác thì còn ai dám làm gì nữa. Thì hãy cứ làm đi đã...

ông Cự Lợi - Không biết làm thế nào cho bác hiểu hai chữ "thiết thực" ở đời. Lúc nào tôi cũng chỉ thấy bác sống ở trong cõi mơ mộng. ở đời này, không thể thế được đâu, bác ạ. Bác nghe tôi, chớ có mơ hồ mãi như vậy. Bao giờ tôi cũng thấy bác túng bấn, mà bác nghiêm nhiên làm những việc hàng mấy mươi năm. Bác ơi! bác phải nhớ cho rằng anh em mình sống ở nhị thập thế kỷ, không thể như ông Nhan Hồi ăn cơm nguội, uống nước lã, gói đầu khuỷu tay được...

ông Trần Thiết Chung - Sung sướng thay những người không cần thiết gì hết!

ông Cự Lợi - Tôi xin cãi câu ấy: sung sướng thay những người muốn gì được nấy! Bác cứ cố chấp quá thành ra ương, gàn. Bác giận tôi xin chịu, tôi cứ nói. Không những tôi mà các người trên mặt đất này ai cũng phải nhận rằng, tiền là huyết mạch. Không có tiền không thể sống được. Mà bác ạ, tiền vị tất đã là xấu xa, bỉ ổi cả. Tiền biết dùng là một cái lợi khí, có thể làm được chán vạn việc từ thiện, danh nghĩa, cao thượng.

ông Trần Thiết Chung - Vâng, tôi cũng biết thế lắm chứ, nhưng như ý tôi, ở cái đất nước này, nếu muốn cho có tiền, muốn làm giàu, trừ khi bóc lột kẻ nghèo khó, hút máu hút mỡ kẻ thiếu túng, không còn có cách gì nữa.

ông Cự Lợi - Giời ơi! Bác cố chấp đến thế thì tôi cũng không còn nói thế nào được nữa, nhưng này, bác này, còn cái thuyết này, bác bảo sau: người ta sinh ra ở đời, đội trời, đạp đất ai cũng phải có cái trí phấn đấu, trước hết phấn đấu để sống đã này, sau phấn đấu để lên một cái địa vị hơn người. Trong sự cạnh tranh, tiền là một cái sức mạnh vô cùng. Bác nghĩ kỹ mà xem, bao nhiêu tài năng của bác sẽ vì sự túng quẫn mà tiêu ma hết. Bác nghe tôi, đổi chí hướng đi...

ông Trần Thiết Chung - Tôi nghe bác nói từ này đến giờ thì hình như, hôm nay, bác đến để cảm hóa tôi có phải không ạ?

ông Cự Lợi - Không những một hôm nay mà lần nào tôi gặp bác cũng đều rắp tâm như thế cả, ấy cũng chỉ vì tôi tiếc cái tài của bác. Nếu bác không cố nệ, cố chấp thì ngày nay, công danh, sự nghiệp của bác cũng chẳng kém gì ai rồi. Tôi nói thật, bao nhiêu công việc bác trù tính, chỉ vì tiền mà thất bại. Bao nhiêu điều thất vọng của bác chỉ vì tiền mà ra cả. Thế mà bác cứ khinh rẻ tiền, không chịu kiếm tiền. Bác nghe tôi, không có tiền, việc gì cũng hỏng hết...

ông Trần Thiết Chung - Thế nghĩa là mục đích ở cái đời này là kiếm tiền, có phải không thưa bác?

ông Cự Lợi - Vâng, chính thế. Phải có tiền trước đã rồi muốn làm gì mới có thể làm được... Tôi biết, bác coi tiền là phân, là bần, là rác, nhưng bác ơi, phân, bần, rác là những vật ô uế bần thỉu thật đấy, nhưng phân, bần, rác cũng lại là những vật liệu rất quý. Bác chớ có khư khư đứng về một phương diện mà nhảm to. Không nhờ phân, nhờ bần, nhờ rác thì làm gì có những bông lúa đỏ ối nặng trĩu những hạt, những tàu rau xanh ngắt, những bông hoa ngào ngạt.

ông Trần Thiết Chung - Vâng, vâng, bác ví đúng lắm, tôi xin bái phục cái tài biện bạch của bác. Ai dám bảo bác không phải là một nhà thi sĩ của kim tiền. Vâng, có thể dùng phân bần để bón những bãi đất hoang, những đồng cỏ xanh để làm thành vườn, thành ruộng phì nhiêu được. Có thể đem tiền mà vãi lên những hoang đảo để làm ra những tỉnh thành nguy nga, rực rỡ được. Tôi biết lắm chứ. Nhưng đối với tôi, phân bần dùng được việc đây, chỉ hiểm rằng kiếm ra nó, thu thập được nó nhơ lắm, nhớp lắm. Sao cho tránh khỏi không dấn thân vào những chỗ hôi tanh, u ám.

ông Cự Lợi - Hơi phật ý, vì thất bại nói tràn không nề mặt mình - Tôi xin lỗi bác, bác nói thế khí quá (cười gằn) Có lẽ vì bác đã gặp nhiều việc bất đắc chí thành ra chua chát.

ông Trần Thiết Chung - Không, không, tôi chả cay đắng, chua chát gì hết. Ý tưởng của tôi thế nào, tôi nói thế. Bao giờ cũng vậy, hễ mình càng có nhiều sự nhu yếu, nhiều cái sợ dục thì cái gánh hệ lụy càng nặng. Tôi sống một cách giản dị, tôi không cần có nhiều tiền. Vả lại, tôi thiên nghĩ: ở đời này, phi đề nén, bóp nặn, bóc lột kẻ nghèo, không sao có nhiều tiền được. Tôi nói thật, chính những cái nó làm cho những người giàu có được mát mặt, được vênh vang, hãnh diện là toàn những mồ hôi, nước mắt, nhưng máu tủy của hạng khổ dầy, hạng còng lưng, chật xác cả.

ông Cự Lợi - Bác muốn nói thế nào thì nói, hễ trên mặt đất còn có người thì còn có kẻ sướng, người khổ, liệu bác có cách gì đổi được cái trạng huống ấy đi không?

ông Trần Thiết Chung - ấy cũng bởi tôi không thể làm thế nào được, nên tôi nhất quyết lánh xa cái vòng cầu danh, trọc lợi.

ông Cự Lợi - Vâng, tôi xin bái phục cái gan của bác, nhưng bác này, giá bác chỉ có một mình bác thì tôi chả dám phản đối bác, nhưng bác không có quyền để những người thân yêu của bác cực nhọc. Bác nghe tôi, đừng mơ hồ, ngang ngạnh nữa. Sau này, thế giới sẽ ra sao, không ai biết được, nhưng hiện thời, không những chúng mình, mà cả đến các dân tộc các nước, cũng đương chen vai thích cánh, tranh giàu, tranh mạnh, nước mình, không thể thúc thủ ngồi nghiêng ngả đắm đuối được. Cái cơ trụ lạc đương kể ngay bên vách.

ông Trần Thiết Chung - Bác có ý kiến của bác, tôi có ý kiến của tôi, chúng ta cứ cãi vã với nhau như thế này không bao giờ có thể xong được. Ấu là bác thích giàu có, sang trọng, bác đã được toại chí rồi đấy; còn tôi, tôi ưa cái đời giản dị tầm thường, bác cứ mặc tôi...

Bà Trần Thiết Chung đã về từ nãy, chợt nghe có tiếng nói thì kéo cái màn gió, nhìn ra, không trông rõ ông Cự Lợi là người quen, nên lại vào. Một lát đã lâu rồi, hình như bà đã nghe thủng câu chuyện của hai ông nên bà đánh bạo đi ra.

Bà Trần Thiết Chung - Lay bác ạ, thật quý hóa quá, bao giờ bác cũng có lòng có dạ với vợ chồng chúng tôi.

ông Cự Lợi - Thưa bác, chỗ tình anh em cố cựu với nhau, có gì đâu mà bác dạy quá lời thế.

Bà Trần Thiết Chung - Vâng, thưa bác, nhờ bác can giùm cậu cháu cho, chứ chúng tôi không làm sao nói chuyển được. Chẳng nói thì bác cũng thừa biết, vợ chồng chúng tôi, cửa nhà thanh bạch quá, lúc nào cũng túng quẫn. Ấy thế mà việc gì có đả động đến tiền nong là cậu cháu cứ gàn phát đi. Thưa bác, bác tính, dạo trước, bao nhiêu người mời: nào là báo, nào trông nom in sách mà cậu cháu nhất định từ chối, kêu người này không đứng đắn, người kia giàu có, coi tiền hơn người, cứ hình như là ghét tiền ấy, thưa bác...

ông Trần Thiết Chung, vội ngắt lời của bà - Không, không, mợ không hiểu, tôi không dám ghét tiền vì tôi cũng cần phải sống như những người khác. Cả thế giới phải dùng tiền để sống. Nhưng tiền có giá trị của tiền. Đối với những người ấy, tôi phải từ chối là vì tôi không thể đem thân đi lụy những người chỉ biết lấy tiền làm lào, làm thước để đo giá trị của người.

ông Cự Lợi - Đấy, bác cực đoan quá. Sao lại gọi là lụy. Mình có làm được việc, mình mới lấy tiền. Chẳng qua là một sự trao đổi, đấy thôi.

ông Trần Thiết Chung - Đã hay rằng trao đổi, nhưng đối với hạng người ấy, tôi thấy thật sự trao đổi ấy khí đất đỏ cho tôi quá, bác ạ.

Bà Trần Thiết Chung - Thưa cậu, cậu tha lỗi cho tôi thưa một hai lời, vả bác chủ nhà ta đây vẫn là chỗ thân tình, chả nói thì bác cũng hiểu. Cậu mê mãi về văn thơ, sách ố quá, cậu không để ý đến, chứ cái tình cảnh nhà ta thật là khốn đốn, được bữa sớm, lo bữa tối, đâm đầu, đâm đuôi! Tôi cũng lấy làm tự hổ không biết buồn, biết bán để giúp cậu. Cậu, một mình đứng mũi, chịu sào; nếu cậu không chịu tìm kế sinh nhai, cứ như thế này mãi, tôi e một ngày kia hối bất cập, cậu thành ra chán nản, cậu còn lấy tâm trí đâu mà làm văn, làm thơ. Đến lúc ấy, thật tôi cũng hỏng, hỏng cũng không thể liệu rồi biết làm thế nào. (Bà quay lại nói với ông

Cự Lợi) Thưa bác chúng tôi nghe bác nói thì hình như hôm nay bác quá bộ đến chơi với cậu cháu, chắc có công việc gì hay giúp đỡ cậu cháu thì phải...

ông Cự Lợi - Vâng, thưa bác quả có thế ạ. Anh em mãi cãi lý với nhau thành thử ra quên khuấy hẳn đi...

Bà Trần Thiết Chung - Thôi thì, thưa bác, bác đã có lòng thương đến vợ chồng chúng tôi, có điều gì bác cứ cho chúng tôi biết, chẳng hay thưa bác việc gì cơ ạ.

ông Cự Lợi - Có gì đâu, chỗ chúng tôi với bác giai nhà ta là chỗ cố cựu. Tôi nhờ giới cũng được dư dật, tôi thấy hai bác túng thiếu bao giờ cũng để tâm giúp hai bác. Biết bao nhiêu lần tôi ngỏ ý, nhưng bác giai khẳng khái chối từ. Tôi cũng chẳng biết làm thế nào. Nhưng lần này thì khác hẳn mọi lần, không dám giúp hai bác, không dám cho hai bác vay mượn gì hết, hẳn thế thì thế nào hai bác cũng vừa lòng, ưng ý... Đây ạ... Có gì đâu... nhân... chả... vụ bầu cử dân biểu kỳ tới ấy ạ, có nhiều bà con anh em yêu quý, cứ thúc giục ra ứng cử. Thoạt tiên tôi phân vân lưỡng lự mãi, vì hai bác cũng rõ, tôi bận lắm, sau tôi nghĩ đến bác tôi mới dám nhất định, không do dự nữa. Nếu bác giai nhà ta mà giúp đỡ cho thì không còn ngại ngần e sợ gì hết. Trong hàng tỉnh ai cũng quý nể bác, trong báo giới bác có giá trị, bác mà lưu tâm cổ động cho thì cái ghế nghị viện cầm lòng trong tay... mà việc cổ động này tất là phải cần đến tiền xe pháo, tiệc tùng, quà cáp, nhất nhất xin nhờ bác cả, vậy... (miệng nói, tay rút quyển chèque và cái bút máy ra, để xuống bàn viết) xin đưa hầu bác món tiền này, toàn quyền tiêu pha ở bác, bác muốn dùng thế nào cho thành công thì thôi, hết bao nhiêu cũng được, còn dư lại bao nhiêu xin gọi là cái quà nhỏ biếu hai bác làm vốn (quay lại bà Trần Thiết Chung) Trăm sự xin nhờ cả bác nữa, bác cố nói với bác giai cho... (Đặt tờ chèque, lấy sáp thuốc chận lại, rồi vội vã đứng lên) Tôi ngồi lâu lắm rồi, tôi xin phép hai bác tôi về, hai bác cố giúp tôi cho nên việc, ơn ấy không bao giờ tôi dám quên.

Ông nói xong, nhắc mũ đi ra. Ông Trần Thiết Chung chỉ ngồi yên không biết nói sao, sau ông khoanh tay, nhích miệng cười nhạt và lắc đầu. Một lát, ông kéo điều, hút một hơi. Bà ra ý tự đắc rằng vừa giúp chồng được một việc to. Ông hút xong điều thuốc, còn giữ cái đóm cầm ở tay liền với tờ chèque ung dung châm đốt đi, bà trông thấy hốt hoảng vội vàng giật phắt lấy.

Bà Trần Thiết Chung - Ô hay! Cậu diên hay sao đấy! Sao cậu lại đốt đi là thế nào (Ông chỉ trừng trừng nhìn bà rồi cười gằn) Thôi, tôi van cậu! Nào có phải mình cầu cạnh, van xin gì cho nó cam. Bác ấy có lòng tốt tìm một cách khéo để giúp mình, cậu mà làm vậy là phụ lòng tử tế của người ta chứ lại...

ông Trần Thiết Chung, vẫn nhìn bà rồi đọc rất rõ rọt câu - Ô hô! Kim tiền! Kim tiền! Thiên hạ kỷ đa tội ác, dẫu nhữ chi uy dĩ hành!

Bà, bỗng ngồi phịch xuống phản rồi bưng mắt hu hu vừa kể lể, vừa khóc - Thật cậu không biết thương tôi một tí nào! Cậu chỉ biết có cái khẳng khái của cậu, cậu chẳng nghĩ gì đến... Cậu nhất định cậu để khổ để nhục cho mẹ con tôi suốt đời hay sao... cậu không nghĩ mà xem..., chứ, lúc tôi mới lấy cậu, tôi có ngờ đâu đến nông nỗi này...

ÔNG, cứ ngồi yên, tuy ngoài mặt cố giữ bình tĩnh, nhưng trong lòng chua xót; mỗi lời oán trách của bà như một mũi dao rạch gan, cắt ruột ông ra từng nhát một. Bà vẫn cứ tí tí khóc, ông thở dài, rồi đứng dậy, đi lại bên bà, bà liếc thấy tướng ông lại đòi tờ ngân phiếu, liền vội vàng thu nhét vào trong bọc. Ông nhìn thấy, cười một cách chua chát và vỗ vào vai bà - Thôi mợ, tôi hiểu rồi, mợ khóc lóc làm gì thế, tôi đã hiểu lắm rồi, nín đi, ngừng lên tôi bảo.

Bà, vội lấy vạt áo lau nước mắt, nhoèn miệng cười, nhưng vẫn gờm gờm nhìn ông - Xin cậu, cậu nghĩ lại cho cả nhà nhờ cậu...

ông, đi đi lại lại, tiếng nói mỗi lúc một to - Trước tôi tưởng mợ cũng nghĩ như tôi, biết yên sự yên phận quý sự tầm thường, không sợ nghèo khó. Bây giờ tôi mới hiểu, thì ra tôi tưởng lầm... Thôi, thôi, mợ cũng đừng khóc lóc làm gì nữa... Tôi đã tỉnh ngộ rồi. Vâng, không có tiền, có nhiều nỗi đắng cay cực nhục thật. Không, không, tôi không có quyền để mợ khổ. Thôi, thì từ nay (giơ tay với cái quần bút) xin bỏ cái quần bút bấy nay thanh khiết để chiều theo ý mợ (ông bẻ nát rồi quẳng xuống đất). Phải mợ nhỉ, cái mục đích tối cao ở đời là kiếm tiền. Ta cũng sống như muôn nghìn người khác, ta không thể nào thoát ly ra ngoài cái vòng tôi mọi của đồng tiền được. Cha mẹ ta cần tiền, vợ con ta cần tiền, bao nhiêu người ở chung quanh ta đều cần tiền cả (ông lại đi lại bên cạnh bà, vỗ về bà). Tôi nghĩ ra rồi, thế là mợ bằng lòng nhá, từ nay mợ không phải buồn

phiền nữa nhá. Ba nghìn đồng bạc này, tôi dám cả quyết với mợ thế nào cũng thừa. Ít ra là một nghìn, mà nghìn rưỡi chưa biết chừng. Mợ đừng ngại, tôi khéo nói, khéo luôn lọt, khéo tung bốc, khéo lợi dụng, làm gì chả thừa nghìn rưỡi bạc, đến hai nghìn cũng có, chưa biết chừng, mợ cứ yên tâm để mặc tôi. Ha! Ha! Ha! Mợ ơi, lo gì ta chả trở nên người giàu có sang trọng. Nghìn rưỡi hai nghìn đồng bạc kia mà! Giời ơ! Hai nghìn đồng bạc trong tay, ai dám bảo ta không có tiền, ai còn dám khinh ta nghèo. Mợ ơi! Vợ chồng ta giàu rồi, có rồi. U! ú! mợ nhỉ, trước hết, ta hãy dọn nhà đi đã này, rồi ta phải sắm đồ đạc cho sang này. Hu! Hú! Hoàn phi, câu đối, tủ chè, sập gụ, tràng kỷ, ghế ngựa, ghế xa lông, tủ mặt kính, xe cao su nhà... thế rồi mợ phải sắm một bộ vành cánh cho thật chững, này áo nhung, quần lĩnh, hoa, hột, vòng, nhẫn... Thế rồi mợ phải làm quen với các cụ cố, các bà lớn có tai mặt, danh giá, rồi mợ cũng sẽ cầm họ, cầm hàng, cho vay, đặt lãi, cầm cố, mua bán, lĩnh ở chỗ này, cho chỗ kia vay, thế rồi vốn đẻ ra lãi, lãi lại đập vào vốn, tiền bạc sẽ như nước chảy, nhà cửa tấp nập, lúc nào cũng vui như hội... Còn tôi, trong khi ấy, tôi cũng sẽ chạy đông, chạy tây, xoay công tính việc, luôn lọt, ra vào những nơi quyền quý lắm tiền, nhiều của. Rồi mợ xem chả mấy chốc mà ta cũng sẽ thành một nhà đại doanh nghiệp, đại tư bản. Bao nhiêu học lực, bao nhiêu tài năng, bao nhiêu mảnh khõe, tôi sẽ nỗ lực tung hoành. Lo gì. Sợ gì. Mợ cứ xem nhưng đĩa cắn hột cơm không vỡ, đấm bảy ngày không ra một chữ cũng còn phát muôn nợ nghìn kia nữa là mình... Ha!... Ha!... Ta phải giàu có, ta phải sang trọng! (Mặt ông dần dần biến hẳn sắc đi, ông hoa chân, múa tay, nói ba hoa như người hóa điên. Lúc đầu bà cứ tưởng ông vui sướng thì cũng cười theo, sau mỗi lúc ông cử chỉ một cách khác thường thì thao láo mắt nhìn ông ra dáng lo sợ. Ông cười ha hả, rồi bỗng đổi sắc mặt trợn mắt nói thật to như người quát, câu:) Ô hô! Kim tiền! Kim tiền thiên hạ kỷ đa tội ác, dả nhữ chi uy dĩ hành!

Ông bắt đầu đọc câu này thì màn cũng bắt đầu từ từ hạ.

Kim tiền

Kịch của Vi Huyền Đắc Diễn lần đầu: tháng 2. 1938 tại Nhà hát lớn
Hải Phòng Diễn lần hai: tháng 10. 1943 tại Nhà hát lớn Hà Nội Giải
thưởng năm 1937 Vi huyền đắc, bút danh khác: Giới Chi, sinh năm
1899, mất năm 1976; quê ở Trà Cổ, Quảng Ninh. Ông chuyên về
sáng tác kịch bản, dịch kịch bản và có viết một ít truyện ngắn. Ngoài
vở Kim tiền nổi tiếng được giải nhì của Tự Lực văn đoàn, ông còn có
vở Ông Ký Cóp và một số vở khác cũng được giới nghiên cứu đánh
giá cao.

Khai Trường Từ

[Phần 1](#)[Phần 2](#)[Phần 3](#)[Phần 4](#)

Đoạn thứ nhất

Mười mấy năm sau: 1936

Buồng giấy của nhà đại doanh nghiệp, đại tư bản Trần Thiết Chung. Trong cùng, bên phải, cửa ở tư thất ăn
ra, bên trái cửa ăn thông sang buồng kế toán. Rồi đến cái bàn giấy bằng gụ, thật to, kiểu ministre, có chạm
cẩn thận. Trên bàn, sổ sách giấy má, cặp tỳ tay, ngăn đựng thơ, máy nói, vãn vãn. Bên trong, ghế bành; bên
ngoài, hai ghế bành bọc da. Tủ đựng giấy má, tủ sắt, địa đồ ngũ đại châu, toàn thể nguy nga, lộng lẫy. Ngoài
cùng, gần chỗ người ngồi xem là cửa ở ngoài đường đi vào.

Kéo màn lên, người loong toong đương lau dọn bàn giấy. Một lát ông Phúc ở bên phòng kế toán, mở cửa đi
sang. Người loong toong ngừng lên chào.

ông phúc - Cụ chủ chưa ra bàn giấy kia, anh?

loong toong - Dạ, thưa ông, cụ chủ ra mở từ tối hôm qua ạ.

ông phúc - Quái lạ, thế sao chiều hôm qua không thấy cụ nói gì.

loong toong - Thưa, đầu mai tám giờ tối hôm qua mới có tê-lê-phôn ở ngoài mở đánh về. Con
hỏi anh bồi, anh ấy nói, cụ xơi cơm xong, cụ đi ngay.

ông phúc - Sáng nay anh đã đi lấy thơ ở hộp về chưa?

loong toong - Thưa đã ạ.

ông phúc - Đầu? Anh đưa tôi cho tôi xem trước kéo đợi cụ về muộn quá.

Người loong toong lấy tập thơ để ở cái khay, đưa cho ông Phúc. Ông Phúc cầm lấy chọn những
thơ riêng để ra một nơi, còn thơ về công việc thì bóc xem. Ông ngồi xuống một cái ghế bành
tiếp khách, trước bàn giấy. Người loong toong xếp dọn xong thì cầm khăn lau và chổi lông đi
sang buồng kế toán. Cậu cả Bích ở lối cửa ngoài đường vào. Cậu bạn âu trang thực đúng mốt. Cử
chỉ vênh vang, ăn nói kiêu căng, sỗ sàng, cũng như trăm nghìn các cậu con nhà cự phú, khinh
người, rẻ của. Cậu coi người nghèo bằng nửa con mắt, coi tiền như vỏ ron. Ngày mai ra sao:
mặc! Việc gì mà kỳ khu học tập, tội gì mà đầu tắt, mặt tối làm ăn! Đã sẵn có cái két bạc đây áp
của bố đó, hãy dang tay vốc mà đập qua cửa sổ cho thỏa thích đã. Cậu đi vào, đến nửa chừng
mới trông ra rằng không phải bố ngồi ở ghế.

Cậu Bích, trông ra ông Phúc - ô ô! Té ra me-sù Phúc! Tôi lại cứ tưởng ai. Bonjour! Ca va? Thấy
tôi đâu?

ông phúc - Kia cậu! Đầu cụ ra mở, loong toong nó vừa nói.

Cậu Bích ngồi ghé lên tai ghế đối diện với ông Phúc.

Cậu bích - à à, thế bao giờ thầy tôi mới về?

ông phúc - Cái đó tôi không được rõ, cụ không dặn. Cậu có việc gì hỏi cụ sớm thế? Lại tiền chứ gì?

Cậu bích - Ông thông minh thật đấy, ông đoán đúng lắm,

ông phúc - Gớm! Cậu tiêu pha thế nào mà dữ thế? Cậu vừa với lĩnh hai trăm bạc tuần lễ trước mà hôm nay đã hết rồi kia à?

Cậu bích - ủa chao! Hai trăm bạc mới to làm sao chứ! Ông tính nào tiền pension, tiền apprêrô, cái tụi bạn nó kéo đàn, kéo lũ, nó báo hại, thế rồi cái con thỏ tả con Madeleine nó quấy nhiễu; nay cái vòng, mai cái nhẫn, nó muốn mua cái gì cứ viết "bon" bặt-tê; nước hoa, phấn, ôi thôi, nó xài hết chỗ nói, nó "cạo" tôi thẳng tay, nhưng mà (nháy mắt) nó đẹp lắm kia...

ông phúc, cười - Vâng, tôi có lần được thấy rồi, quả cậu có con mắt sành lắm.

Cậu bích - Tôi nói thật, nó chỉ ôm lấy ông, nó hôn ông một cái thì mấy ông cũng thụt cái kết kia của thầy tôi ông cho nó.

ông phúc - Tôi không dám ạ, cả một năm lương của tôi cũng chả đủ cho cô ấy tiêu một tháng.

Cậu bích - Nhưng thôi, không nói đùa nữa... ông Phúc ạ, tôi nghĩ tôi uất ức hết sức, cái đời của tôi là một cái đời khốn nạn. Tôi mang tiếng là con nhà triệu phú mà lúc nào cũng xo xo, xúi xúi, không bao giờ có lấy dăm trăm bạc trong túi.

ông phúc - Xin biểu cậu tháng lương của tôi vừa lĩnh để cậu chi châu hát.

Cậu bích - Gớm, thôi không nói đùa mãi nữa. Ông không biết chứ, lắm lúc bực mình hết sức. Ai lại, ông tính, có lúc cần tiêu một vài trăm bạc mà đâm đầu, đâm đuôi, chặt vật mới có. Mà khốn nạn, thầy tôi túng thiếu gì cho cam. Tiền hàng ức, hàng triệu, thật đổ đi không hết mà để con cháu xo xúi như con nhà ăn mày. Tôi nói thật, hễ thầy tôi không cho tôi ra làm chủ mỏ Tiêu Giao, để cho tôi có đồng tiền tiêu, thì nhất nhẽ thế nào thì thế chứ tôi không chịu...

ông phúc, nửa cợt nửa thực - Cái kết bạc kia, tôi như cậu, tôi lấy kim, búa phá văng.

Cậu bích - Ông chả phải bảo, có lẽ cũng phải đến thế mới xong. Ai lại, thầy tôi thì tiền của chất như núi, mà tôi thì...

ông phúc -... thì thiếu tiền để cho gái...

Cậu bích -... Đi mua chịu cả từ đôi giày, từ bộ quần áo.

ông phúc - Không công bình, có phải không ạ?

Cậu bích - Không công bình thật đấy chứ lại. Nhà nước cần phải sửa đổi lại luật lệ, buộc cha mẹ đối với con cái thế nào kia chứ.....

ông phúc -...Vâng, thế còn cái luật con cái đối với cha mẹ thế nào thì không cần sửa đổi?

Cậu bích - Chứ lại gì? Ai bảo để chúng tôi ra. Chúng tôi có van có cầu, có xin để để chúng tôi ra đâu? Tự dưng bắt chúng nó ra làm người thì phải chịu hết cả trách nhiệm, phải cho chúng nó được có đủ như ý thích của chúng nó mới phải chứ!

ông phúc - Chết thật! cậu nói cậu không nghĩ cho kỹ. Tôi thiết tưởng cụ đối với cậu như thế cũng là hậu lắm rồi, chứ còn gì nữa. Mỗi tháng hai trăm bạc lương, thế rồi tiền hàng, tiền nợ, cậu đã quên cái món nợ Tây đen ba nghìn đồng hồi năm ngoái rồi ư?

Cậu bích - úi chà! Muối tép! Ngân ấy đã thấm vào đâu? Ông không thấy thằng Georges, con ông hội Phùng, thằng Tích, con ông ký Đào, chúng nó như giời ấy chứ, vào villa Đồ Sơn, nào ô tô, nào vợ đầm. Thế mà bố mình thì giàu có gấp năm, gấp mười nhà chúng nó. Nhưng này thôi, không nói chuyện dang dai nữa, tôi cần ngay hai trăm bạc, ông có làm thế nào giúp hộ tôi được không?

ông phúc - Tôi làm thế nào có tiền mà giúp cậu được?

Cậu bích - Ông viết cái "bon" ra caisse.

ông phúc - Tôi chịu thôi, nể cậu thì nể chứ không có chữ ký của cụ, ai dám đưa. (Có tiếng còi ô tô) ấy đấy, cụ về đấy, cậu hỏi cụ thì hơn...

Ông Trần Thiết Chung mở cửa đi thẳng vào bàn giấy. Cái thời gian mười mấy năm trời đã bóc lột hết cái lối lười xuôi, cũ kỹ của nhà văn họ Trần. Người tốt về lựa, lúa tốt về phân, ông Trần Thiết Chung cũng tốt về đồng tiền. Cái người mà ngày xưa: khăn lượt xếp, áo the thâm, quần cháo lòng thì ngày nay đã nghiễm nhiên thành một ông Tây á đông. Trước, ông gầy gò, xanh xao, bây giờ tiền đã thêm cho ông vài chục cân thịt và cái nước da hồng hào.

Ông đi nhanh, chợt thấy ông Phúc thì giơ tay bắt tay, mặt vui vẻ, sau mới nhìn thấy cậu Bích thì nghiêm sắc mặt, không nói, không hỏi gì cậu cả, ông ngồi vào ghế nói với ông Phúc.

ông phúc - Bẩm cụ ra ngoài mở, cụ mới về ạ?

ông Trần Thiết Chung - Phải. Tối hôm qua, mãi tám giờ ông Đan mới đánh tê-lê-phôn cho tôi. ở couche sept làm recherche đã mấy tháng nay ấy mà, hôm qua mới tìm ra một vỉa than mười thước, toàn than criblé. C'est formidable, c'est prodigieux! Tôi đã nói với ông rằng tôi dự tính không có sai cái gì bao giờ kia mà. Mười thước vỉa, ông nghe ra chưa? (ông thò tay và túi lấy ra một hòn than để lên bàn) Ông xem, thật là một hòn "vàng đen" có phần đẹp hơn cả than Hòn gay.

ông phúc, cầm hòn than xem - Bẩm, chính cục than này ở cái vỉa than của couche sept đấy ạ?

ông Trần Thiết Chung - Chính than couche sept đấy, ở ngoài xe còn cả một bị, tôi đem về để gửi đi services des mines làm analyse, nhưng chắc tốt lắm rồi, chả thử cũng biết. Tôi vẫn nói kia mà tuy mỏ Tiêu Giao cách mỏ Hòn gay có cái vụng Courbet nhưng cũng cùng một cái faille ấy. Ông phải biết, một cái mỏ Hòn gay thứ hai đó. Grands charbonnages de Tiêu Giao, trente kilomètres de rayon, mille kilomètres de superficie, bên xuống than ngay Port Courbet. Xem người An-nam có biết làm mỏ không nào! Ông Phúc ạ, phải làm sao chỉ một năm nữa, mà lâu thì mười tám tháng, phải có đủ: appointements, cần trục, máy rửa, máy sàng, máy luyện đường sắt, xe hỏa, máy đèn... phải có đủ.

ông phúc - Bẩm, thế là cụ nhất định thi hành cái dự án mở to mỏ Tiêu Giao đấy ạ?

ông Trần Thiết Chung - Nhất định, vỉa than như thế, còn do dự gì nữa. Bao năm ao ước, bây giờ tôi mới được toại chí. Ngay lúc mới mua lại cái mỏ này, tôi biết chắc nó cũng ở vào một vùng với mỏ Hòn gay. Bởi vậy, có đắt mất mấy nghìn đồng bạc tôi cũng không quản ngại, ông hãy còn nhớ đấy chứ gì?

ông phúc - Bẩm vâng, quả tôi không ngờ, chỉ thấy cái giá hơi đắt quá thì can cụ. Bẩm, chính cái viễn kính ấy là cái chìa khóa vàng của các nhà đại doanh nghiệp như cụ. Cụ làm việc không khác gì người Âu, Mỹ.

ông Trần Thiết Chung - Mà cả đến ông Đan là một người chuyên môn mà cũng không dám quyết đoán như tôi... Việc khuếch trương mỏ Tiêu Giao mới là công việc to, công việc xứng đáng cho tôi làm, còn từ trước đến giờ, toàn việc nhỏ, không vào đâu cả. Ông phải xem hết cả sổ sách lại, rồi làm cho tôi một bảng tổng kê thật rõ ràng, minh bạch, để tôi xem. Tôi nhất quyết dẹp hết các việc khác lại, rồi bao nhiêu tài sản của tôi, tôi đem vào làm mỏ Tiêu Giao hết.

Cậu bích, từ nãy vẫn đứng yên nghe cụ nói, coi bộ như không đồng ý với cụ, đã mấy lần định nói rồi lại thôi, đến lúc nghe cụ nói đem hết tài sản về việc mở, mới dám lên tiếng - Thưa thầy, thầy quyết định như vậy, con e có phần nguy hiểm.

ông Trần Thiết Chung, nghe câu nói mới nhớ ra rằng cậu đứng đấy từ nãy, cụ quay lại quát mắng hỏi cậu - Nguy hiểm! Công việc của tôi, anh có biết một tí gì đâu mà anh dám nói thế. Hừ! nguy hiểm, nguy hiểm là thế nào?

Cậu bích - Vâng, thưa thầy nguy hiểm lắm chứ, thầy đem hết cả của cải, làm việc mở, ngộ than không bán được thì làm thế nào?

ông Trần Thiết Chung - Không bán được, không bán được, anh biết cái quái gì mà dám nói tầm bậy như thế. Giá hàng ngày anh ngồi ở cái buồng giấy này mà làm việc thì tôi cũng cố cất nghĩa cho anh hiểu, nhưng anh có biết gì đến công việc làm đâu. Tôi nói cho anh nghe cũng chỉ mất công toi, mà anh hiểu làm sao được. Ông Phúc đương xem nốt mấy cái thơ, nghe như câu chuyện của hai ông con sắp sửa thành ra khó chịu, liền từ từ đi sang buồng kế toán.

Cậu bích - Vâng, con thì có hiểu được cái gì bao giờ đâu, nhưng con thấy dạo này ai cũng lo cái nạn khủng hoảng về kinh tế, ngộ xảy ra thật, than không bán được thì hỏng to. Lúc ấy bao nhiêu tiền của đã ngập cả vào mở thì nguy cho cả nhà, chứ không riêng gì công việc của thầy.

ông Trần Thiết Chung, cười gằn - Ha! Ha!... Tôi hiểu rồi, ra anh lo là lo tôi nhầm làm mất hết cái phần gia tài của anh phải không? Anh nói anh không nghĩ. Anh có để một tí gì là tí mồ hôi, tí nước mắt vào cái cơ nghiệp này mà anh dám nghĩ đến nó? Tôi nói thật cho anh biết: nếu cả cái cơ nghiệp này có mất hết đi nữa tôi cũng vui lòng hả dạ rằng đã làm được một công việc mà người An nam chưa ai dám làm... Tôi nói thật, thà mất hết còn hơn để cho anh phá, cũng bằng phí mà thôi...

Cậu bích - Con phá, con phá, mỗi tháng thầy thí cho con vài trăm bạc thì có vào đâu mà thầy bảo con phá.

ông Trần Thiết Chung - Hừ! Vài trăm bạc, có vào đâu! Anh phải biết, vài trăm bạc ấy ở trong tay anh chả vào đâu, chỉ là số tiền để chờ bạc, rượu chè, giai gái, bợm đi, nhưng vài trăm bạc ấy ở trong tay người khác có thể nuôi sống được mấy cái gia đình đấy!

Cậu bích - Thầy cứ kể thế thì vô cùng, vâng, vài trăm bạc thầy cho con thầy cho là to, nhưng con biết làm thế nào được? Con mang tiếng là con nhà triệu phú, tiếng như tiếng công, con không thể muối mặt mà bon chen bóp chết được.

ông Trần Thiết Chung - à, à, anh không thể bon chen bóp chết được, anh phải ăn tiêu như triệu phú phải không? Tôi đã có cách để cho anh khỏi bon chen bóp chết, từ tháng sau giở đi, anh nên làm lấy tiền ăn tiêu, tháng lương này là tháng lương cuối cùng tôi cung đốn anh. Muốn ăn tiêu ra lối triệu phú thì phải kiếm lấy tiền mà tiêu, có thể thôi...

Cậu bích, mặt sa sầm - Vâng, thầy làm thế nào mà con chả phải chịu, nhưng thầy không có quyền tiêu hủy cái gia sản này.

ông Trần Thiết Chung - Anh nói lạ, tôi không có quyền? Anh phải nhớ rằng cả cái cơ nghiệp này là tự tay tôi làm ra, biết bao năm mồ hôi, nước mắt, tôi đã làm ra, nó là cái công lao khó nhọc của tôi, tôi muốn làm gì thì tôi làm...

Cậu bích - Vâng, thầy muốn làm gì thì thầy làm, nhưng thầy cũng phải nhớ cho rằng còn có mẹ con, các em con và con...

ông Trần Thiết Chung - Tôi không cần đến anh phải lo đến việc ấy. Ai đã có phần ấy rồi. Còn anh, anh đã vô phép như thế, từ hôm nay, tôi cấm anh không được bước chân đến cái nhà này. Anh đã nỏ mồm, đã giỏi giang như thế, anh hãy thử đi làm lấy anh ăn rồi muốn tiêu muốn xài,

muốn làm gì thì làm.

Cậu bích - Thầy làm như vậy thì thầy cầm dao thầy giết con đi còn hơn. Chỉ vì thầy giàu có cho nên từ bé, con sống trong cảnh phú quý, đài các đã thành quen rồi, mà bây giờ nhất đán thầy cắt lương con, thầy nhần tâm quá.

ông Trần Thiết Chung - Phải, phải, phải, ai bảo tôi để ra anh có phải không? Tôi đã để ra anh, tôi bắt buộc phải nuôi anh cho đến già phải không? Không, không, không, không thể thế được. Tôi không phải nuôi anh đến già. Anh sung sướng chán rồi, quá lắm rồi. Làm một người cha như tôi đã là quá bổn phận rồi. Hằng nuôi anh từ bé đến giờ, hằng cho anh ăn học. Thế là đủ rồi. Bây giờ anh đã nhớn rồi, anh phải làm lấy anh ăn. Tôi ngần này tuổi đầu vẫn phải cặm cụi làm để nuôi anh ăn dưng ngồi rồi, anh thử nghĩ xem có xứng đáng hay không?

Cậu bích - Quái! Thưa thầy, con có từ chối làm việc đâu mà thầy nói thế? Chỉ vì những công việc thầy bắt con làm nó không hợp cho tư cách của con.

ông Trần Thiết Chung - Hợp tư cách là cái gì? Biết thế nào là hợp tư cách. Một người con giai ở cái thế kỷ này phải như một con dao pha, muốn bắt tay làm việc gì cũng phải được...

Cậu bích - Như con đã thưa với thầy nhiều lần, con chỉ có thể làm một nhà thể dục chuyên về quần vợt.

ông Trần Thiết Chung - Thể dục với quần vợt không phải là một cái nghề, ở các nước Âu tây thì không nói được, chứ ở nước An nam này, thể dục không nuôi sống được người, tôi đã bảo anh, anh có chịu để vào tai đâu.

Cậu bích - Con có nói thì thầy chỉ cho là cãi thầy, như hồi năm ngoài, con đã thưa với thầy, con xin thầy tiền lương khá hơn để con mượn người tập dượt đi Viễn đông vận động, nhưng thầy chỉ cứ gạt phắt đi, bao giờ thầy cũng chỉ khinh thị con, thầy mặt sát con, thầy không cho con một cái ý kiến gì hết thì con làm thế nào được.

ông Trần Thiết Chung - Hừ!... Nếu quả thật anh yêu cái nghề của anh tự chọn lấy, sao tôi không thấy anh có một tí gì gọi là hy sinh, tận tụy với nghề của anh? Anh không phải là người thứ nhất hy sinh tận tụy với nghề! Thôi, chẳng qua anh chỉ kiếm cách anh lừa gạt tôi để anh lấy tiền, anh đi đánh đàn, đánh đúm với phường du đảng...

Cậu bích - Thầy muốn nói thế nào cũng được. Thầy không nhớ cho, cách đây hai tháng, con có xin thầy cho con ra làm chủ mỏ Tiêu Giao...

ông Trần Thiết Chung, cười gằn - Anh lại còn nhắc đến việc ấy. Tôi đã bảo anh: tôi bằng lòng cho anh ra làm mỏ Tiêu Giao, nhưng trước hết anh phải học tập nghề làm mỏ, anh phải ở dưới quyền của ông Đan, đi theo ông ấy, chịu khó để tâm, để chí cố học cho am tường, thế rồi khi nào anh thông thạo, hiểu biết công việc, tôi mới sẽ liệu.

Cậu bích - Thưa thầy, không biết làm sao thầy cứ cố tình thầy làm nhục con. Chẳng ra gì con cũng là con ông chủ mà thầy bắt con ở dưới quyền một người làm công. ở ngoài mỏ, cứ gì có một mình ông Đan, và các cai, các ký lục, con vừa trông coi, con vừa tập cũng được.

ông Trần Thiết Chung - Công việc làm ăn chứ không phải chuyện chơi. Anh không biết nghề một tí gì mà anh lại đòi làm chủ thì làm thế nào được. Rồi anh chỉ quấy thoỉ, anh làm hỏng việc của tôi. Tôi biết, anh xin làm chủ là anh chỉ cốt tìm cách để lấy tiền, chứ anh thiết gì đến công việc. Một người chí thú định hết lòng làm việc không khi nào lại cho như thế là nhục. Có biết vâng nhờ mới biết sai khiến. Người ta chịu khuất nhục mà học còn chưa vào đâu nữa là kiêu hãnh như anh. Thôi, thôi, thôi, tôi thất vọng về anh lắm rồi, tôi không có thời giờ đâu để cãi vã với anh. Lần này tôi nhất định chỉ có hai đường; một đường, nhất định anh phải vâng theo lời tôi, tôi bảo thế nào, phải theo y như thế; một đường thì từ nay anh đi tự kiếm lấy công việc làm rồi muốn ăn tiêu, muốn sinh hoạt thế nào mặc anh. Tháng lương này là tháng lương cuối cùng tôi cung đốn anh, chỉ có thế thôi.

Cậu bích, sa sầm nét mặt - Thầy xử thế, thấy ác nghiệp quá...Thầy coi con như kẻ thù rồi còn gì nữa, thầy không có quyền quá tay như vậy...

ông Trần Thiết Chung, tức giận - Anh ngu xuẩn lắm. Anh không có một tí gì gọi là ý thức. Tôi đã nói đến thế, tất là anh phải hiểu, anh chỉ biết anh trăn trăn cái mặt, chốc chốc anh lại nhắc cho tôi biết rằng tôi không có quyền thế này, tôi không có quyền thế kia. Anh có nghe không? Tôi có quyền cất lương của anh. Tôi có quyền không phải nuôi bảo cô anh suốt đời, anh nghe chưa?... ừ, ừ, danh dự, chí khí của anh để đâu? Tôi như anh ấy à, (cụ vừa nói vừa đấm bàn) tôi nói thật, thà tôi đi làm cu-li kéo xe, còn hơn là thảng thảng ngửa tay ăn xin, ăn mày tiền của bố mẹ.

Cậu bích - Thầy gọi thế nào là ăn xin, ăn mày? Thầy giàu có, thầy có tiền, con là con của thầy để ra, con có quyền được xin tiền thầy.

ông Trần Thiết Chung - Lại có quyền, cái thằng này lạ lùng thật!...

Cậu bích - Vâng, con có quyền được hưởng tài sản của cha mẹ, mỗi thời mỗi khác, đời bây giờ như thế cả.

ông Trần Thiết Chung, đỏ mặt tía tai - Không, thời nào cũng thế thôi, không đời nào khác đời nào hết, những người lương thiện, đổi mồ hôi lấy cơm, vẫn là người làm ăn lương thiện, những đồ khốn nạn, chỉ biết ăn không, ăn sẵn vẫn là đồ khốn nạn...

Cậu bích - Thưa thầy, con thiết tưởng người làm ăn lương thiện là những người không có ăn phải làm để kiếm ăn, chứ những người đã giàu nứt đổ, nổ vách mà vẫn còn tham của, còn làm mãi, vị tất đã là người lương thiện. Còn như thầy, có ngân ấy tiền thì nghỉ việc, không thêm làm gì nữa, mà của cải đem một phần chia cho con cái, họ hàng cùng hưởng, rồi kiếm một nơi yên tĩnh dưỡng già.

ông Trần Thiết Chung - Anh tính toán dễ dàng đấy. Anh chỉ đứng về cái phương diện của anh, làm thế nào mà nắm lấy cái đồng tiền của lão già để ăn tiêu cho thỏa thích. Anh hãy đợi cho tôi chết rồi sẽ hay. Tôi còn sống ngày nào, không ai đụng đến cái của mồ hôi, nước mắt của tôi được. Thôi anh ra để cho tôi làm việc.

Cậu bích - Lần nào con nói gì là thầy cứ mắng át đi. Lần này thầy để cho con nói hết rồi thầy muốn làm gì con thì thầy làm. Con dám chắc bao nhiêu những người làm với thầy chẳng ai nể sợ kính phục thầy như thầy thường nói ra đâu. Lúc nào họ cũng chỉ mơ tưởng cướp sống lấy tiền tài, của cải của người...

ông Trần Thiết Chung, cố nén giận nhưng không thể được, đấm bàn quát tháo - Tao không thấy ai đâu, tao hãy thấy ngay mày đã, chính mày có cái ý dã man ấy chứ phải ai, chẳng phải người làm của tao. Thật là giời từ trong xương giời ra. Mày dám đang tâm mở mồm nói những nhời ấy với bố thời mày táng tận lương tâm rồi. Thôi, thôi, mày ra ngay, mày đi đâu mày đi, mày chết đâu mày chết, từ nay đừng có trông mặt tao nữa, đồ khốn nạn, đồ trâu, đồ chó, mày có ra ngay không mày chết với tao bây giờ! (Cụ tức quá, khí uất lên, cụ với cái bàn thấm đập cậu, nhưng cậu đã mở cửa đường ra. Bàn thấm đập vào cửa kính, kính vỡ tan tành. Cụ không thở được nữa, hai tay ôm ngực rồi ngồi sụp xuống ghế, tay ôm thái dương. Ông Phúc chạy sang)

ông phúc, khẽ khép cửa, thoạt nhiên thấy cụ như thế thì lặng yên, lắc đầu sẽ đi đến bên bàn, tì tay vào bàn rồi đứng yên đấy. Một lúc sau hình như sợ cụ buồn phiền quá, nên phải lên tiếng để an ủi cụ - Thưa cụ...

ông Trần Thiết Chung, từ từ buông tay, ngừng đầu, ngồi ngay dậy rồi lắc đầu. - Thật hỏng! Giời từ trong xương giời ra! Con với cái gì? Nó là cái nợ nó báo. Lần này không còn thế nào mà tha thứ được nữa... Ông Phúc, ông nhớ từ hôm nay trở đi, không được cho thằng cả Bích lai vãng đến đây nữa, ông phải dặn loong toong, thư ký, cấm cửa nó... mà không có được thì không cho nó một đồng xu nào nữa. Không một xu nào nữa, ông nghe chưa? Không lương, không lậu, nợ

lần, facture, mặc kệ nó, hể ông trả cái gì cho nó hay đưa tiền cho nó, mặc ông, tôi không biết. (Như nói một mình) Để tao xem mày làm cách gì... ông Phúc, ông thảo cho tôi một bài báo cáo việc riêng, ông gửi đi khắp cả các báo cho tôi. Phải đến thế mới xong để không ai cho nó vay mượn nữa, chẳng có ngày nó phá hết cơ nghiệp của tôi mất!

ông phúc, ngẫm nghĩ rồi mới nói - Thưa cụ, xin cụ bớt giận, cụ hồi tâm...

ông Trần Thiết Chung - Ông bảo tôi hồi tâm thế nào? Con với cái như thế, không từ nó đi không được... nó còn báo hại mãi.

ông phúc - Thưa cụ, chúng tôi cũng chẳng dám bênh gì cậu ấy, nhưng xin cụ nghĩ lại. Cụ hãy phạt lương cậu ấy, còn việc đăng báo xin cụ thứ cho. Việc la việc nhà, không nên để cho người ngoài họ dị nghị, dư luận của người mình rất thiên lệch! Hơi có một tí gì là họ vỗ lấy như mèo vỗ mỡ, rồi tha hồ cho họ kiểm soát.

ông Trần Thiết Chung, dún vai - ô, ô, dư luận. Nếu làm việc gì cũng sợ dư luận thì không còn dám làm việc gì nữa. Không, không, không, ông không nhớ rằng: tôi không cần dư luận hay sao? Việc nhà tôi, tôi xử, họ muốn bàn tán, họ nói gì thì họ nói, tôi không cần, ông nghe chưa? Sợ người ta chỉ trích, sợ người ta nói, tôi cho như thế là một sự nhu nhược, sự hèn nhát...

ông phúc - Bẩm vâng, chúng tôi vẫn biết thế, cụ rất cương trực, nhưng thưa cụ, ư... ư... ư...

ông Trần Thiết Chung - Nhưng làm sao? Ông cứ nói, việc gì mà lại đắn đo như thế.

ông phúc - Thưa cụ, việc của cậu cả nhà ta cũng chưa đến nỗi nào, tội gì vạch áo cho người xem lưng.

ông Trần Thiết Chung, cười gằn - úi chao ôi, ông tưởng có đăng báo họ mới biết hay sao? Tôi dám đoán quyết với ông, ở trong nhà tôi không có một tí gì, một việc gì mà người ngoài họ lại không biết...

ông phúc - Bẩm thưa cụ cái đó quả có thật lắm khi họ hỏi tôi những cái lạ lùng, đột nhiên, thật tình tôi không biết một tí gì mà họ đã biết rồi. Họ quá ư thốc mách...

ông Trần Thiết Chung - Thốc mách à? Hai tiếng ấy còn là nhẹ. Mà thật là những việc không có can thiệp dính dáng đến họ một tí gì. Có khi họ làm quá là việc của nhà họ. Ông có biết tại sao không? Cái đó chẳng qua là cái lòng nhỏ nhen, đố kỵ của người đời. Hể mình hơn họ một tí gì là họ ghen tức, bực dọc, họ hậm hực, họ mất ăn, mất ngủ. Tôi biết, từ cái ngày mà tôi làm ăn khá giả là ai họ cũng chú mục vào tôi. Nhất cử, nhất động, họ đều để mắt nhòm nhòm như cú nhòm nhà bệnh. Tôi nói thật: ngày hôm nay mà tôi thất bại hay tôi chết thì sáng sớm mai cả tỉnh này họ kéo cờ họ ăn mừng; không những người ngoài mà cả đến vợ, con, anh, em, họ hàng, bạn bè của tôi đều mừng rỡ, tuy họ hèn hạ, họ không dám vỗ tay nhưng cái vui, cái sướng hiện trên nét mặt họ. "Phải! Thằng ấy chẳng đố thì thằng nào đố! Thằng ấy chả chết thì chết thằng nào! Tưởng mày sống mãi mà giữ lấy của". Toàn một giọng thế cả đấy!

ông phúc - Bẩm cụ dạy như thế là đối với những người như ký Lan, thông Yên, cửu Bình, hàn Quý kia, chứ đối với cụ, có đời nào như vậy.

ông Trần Thiết Chung - Cũng thế tuốt cả đấy. Tôi thì có khác gì ký Lan, thông Yên, cũng đều là một tui có máu mặt, có tiền, khác quái gì? Ông thử làm ăn khấn khấn lên rồi ông xem. Mười mấy năm giờ nay tôi vật lộn với đời, những cái mắt thấy, tai nghe đã làm cho tâm, can của tôi thâm tím. Tôi còn nhớ cái hồi cả nhà nó nhà tôi là mẹ thằng cả Bích ấy, cái hồi nó đi từng hiệu sách để nhặt từng đồng bạc, thời thì ngày đêm nó khóc lóc, tôi có bảo nó rằng: "Nghèo thì cực nhục, nhưng giàu có cũng chán vạn cái chua cay, đau đớn". Câu nói ấy thật không sai một tí nào. Đấy, ông xem cái thằng cả Bích đấy! Có bảo như người ta tiếc của đâu. Rõ đủ hết nhá, đi Tây, đi Tàu, hết trường này đến trường khác, cũng mong cho nó ăn học cho nên người để nó về nó trông coi giúp đỡ công việc cho mình. Ông làm với tôi trong ngần ấy năm giờ, ông cũng biết cái lòng tôi đối với con cái đấy nhá. Tôi làm ăn nhờ giờ được khá giả cũng là để cho chúng nó, chứ còn để

cho ai...

ông phúc - Thừa cụ, chúng tôi xem hình như cậu ấy chưa định chí. Giảng đến rằm giảng tròn...

ông Trần Thiết Chung - úi dà, hai mươi mấy tuổi đầu rồi mà còn chưa định chí thì đến bao giờ mới định chí. Giảng đã quá rằm rồi, ông ạ. Thôi thế là tôi tuyệt hy vọng với nó rồi! Tôi biết, đó chẳng qua cũng là cái lẽ "thừa trừ" của tạo hóa. Ông giời ông ấy bắt, hễ được cái này tất hỏng cái kia. Tôi chỉ nghĩ tôi tiếc cho cái công trình của tôi, bao nhiêu năm giời khó nhọc mới gây dựng lên được cái sự nghiệp ngày nay. Từ một anh hàn sĩ trở nên đến cái địa vị một nhà doanh nghiệp, tư bản, bao nhiêu huyết hãn! Nào trưng thuế đồ, thuế chợ, buôn ngô, buôn gạo, chạy ô tô, xe kéo, mộ phu, buôn tàu, thật là không thiếu một việc gì mà tôi không làm. Nó tưởng cái cơ nghiệp này tự nhiên ở trên trời rơi xuống cho nên nó chỉ lăm le nó phá. Nó ngu, nó không hiểu một tí gì là cái nghĩa đời người. Đời người là một cuộc vật lộn, ai dẻo tay cứng cật mới sống được, ai nhõ chân sẩy tay là tức khắc xuống bùn lầy, đất đen ngay. Tôi làm ra ngân ấy tiền của là để cho nó yên hưởng, tôi chết liệu tôi có đem đi được không? Thật tôi không ngờ con tôi mà lại đến thế! Ông xem, năm nay tôi bao nhiêu tuổi đầu rồi mà vẫn phải đầu tắt mặt tối làm việc. Có lẽ tôi phải làm đến ngày chết, đến lúc thở hắt ra chứ chả không... nhưng làm để làm gì...

Lần này là lần thứ nhất, trên mặt của tay "đô vật" doanh nghiệp ấy mới thấy xuất hiện một cái vẻ buồn vô hạn. Hai kẽ mắt long lanh hai giọt lệ, hai giọt lệ của một người xưa nay vẫn tưởng hễ có tiền là muốn gì cũng được, của một người bây giờ mới hiểu cái lẽ thừa trừ huyền bí của đời người. Ông Phúc chỉ đứng yên không dám nói gì nữa rồi màn cũng từ từ hạ.

Kim tiền

Kịch của Vi Huyền Đắc Diễn lần đầu: tháng 2. 1938 tại Nhà hát lớn Hải Phòng Diễn lần hai: tháng 10. 1943 tại Nhà hát lớn Hà Nội Giải thưởng năm 1937 Vi huyền đắc, bút danh khác: Giới Chi, sinh năm 1899, mất năm 1976; quê ở Trà Cổ, Quảng Ninh. Ông chuyên về sáng tác kịch bản, dịch kịch bản và có viết một ít truyện ngắn. Ngoài vở Kim tiền nổi tiếng được giải nhì của Tự Lực văn đoàn, ông còn có vở Ông Ký Cóp và một số vở khác cũng được giới nghiên cứu đánh giá cao.

Khai Trường Từ

[Phần 1](#)[Phần 2](#)[Phần 3](#)[Phần 4](#)

Đoạn thứ hai

Cách đây ít lâu.

ở phòng tiếp khách của nhà đại doanh nghiệp Trần Thiết Chung.

Cái phòng này cũng giống như các phòng khách của mấy nhà triệu phú, nghĩa là nó không theo kiểu, theo lối nào hết. Tây không ta tây, tàu không ra tàu, ta không ra ta. Đồ trưng bày toàn là đồ rất đắt tiền, có khi rất quý nhưng nó hộn đa hộn đầu. Một người sành phải hạ cho nó cái tên "tâm tâm". Chẳng qua chủ nhân tham lam, thấy cái gì cũng nhặt mà chất vào. Chỉ quí hồ nó đắt, nó hiếm, nó quí. Nó đã không theo kiểu, theo lối thì cũng khó mà tả ra được; vậy lại xin cứ theo cách bày biện lộn xộn mà kể ra: nào hoành phi câu đối, nào tủ chè sập gụ, nào tủ buffet, tủ dessert, nào ghế Louis XIV, nào bàn empire. Rồi thì ghế kỷ Tàu gỗ mun mặt đá, tủ bibelot cái đỉnh. Rồi lọ sành, lọ sứ, lọ Nhật, lọ Tàu, đứng bên những cặp ngà voi, những bó lông công. Cái lư to sừng sừng đứng trước bộ bát cửu cán gỗ, lưới đồng. Có cả những cái thống một người ôm với độc bình cao bằng đầu người. Quay đi; đồ; quay lại; đồ. Chật ních không còn lối mà đi.

Kéo màn lên, ông Trần Thiết Chung mồm ngậm điệu xì gà to tướng đương ngồi phưỡn bụng ra ở trên chiếc ghế kỷ Tàu, nói chuyện với bà vợ ba. Bà Ba vào trạc ba mươi tuổi giờ lên, bốn mươi tuổi giờ lại. Bà, thật mặt hoa, da phấn, mắt sáng quắc, sắc như dao cau: bà có cái đẹp lông lẩy và khéo trang điểm như một người đàn bà Âu. Giá duyên gười không xe lại với ông thì có lẽ bà cũng được như cô Ba, cô Tư, cô Năm, có tàn có tán đấy. Nhưng dẫu sao, ông cũng đã lo cho bà đủ cả, kim bội và bốn chữ sắc phong nghìn năm danh giá của bà cũng khá to!

ông chung - Đây, mình xem, công việc mở Tiêu Giao to tát như vậy đấy. Mình cố hết sức giúp tôi. Đừng có mua nhà, tậu đất, đặt lãi làm gì nữa, để tiền lại làm mở. Tôi dám đoán chắc với mình làm gì cũng không lãi bằng. Mình cứ xem, mỗi tấn than criblé làm ra mất hơn ba đồng bạc mà bán hơn mười đồng. Lãi trông thấy đấy, mình ạ.

Bà ba - Vâng, thì mình hãy để tôi nghĩ xem sao đã nào. Từ hôm mình nói chuyện mở đến giờ, tôi đã tính toán tất cả nhà cửa, đất cát, tiền nằm, tiền mặt, vừa ở nhà băng, vừa cho vay tạm, đặt sổ, vào khoảng trên dưới chín mươi vạn đồng bạc. Trước tôi cứ tưởng được hơn thế kia đấy...

ông chung - Giá món tiền ấy mà là hiện ngân cả để đem dùng vào việc mở thì không buồn bán, đặt lãi nào bằng... Mình ạ, thế nguyên tiền mặt có thể có ngay được thì mình còn có ước độ bao nhiêu nhỉ?

Bà ba, cau mày, ngần ngừ - ừ, ừ, ừ...

ông chung - Bao nhiêu thì mình cứ nói, mình còn phải do dự gì...

Bà ba, đổi sắc mặt tươi cười - Thì mình để cho tôi còn tính xem đã nào, ai nhớ được cho thấu... Hiện ở nhà băng có hai mươi vạn này... và ở nhà.. các món tiền khác nữa, ước chừng độ mười bốn vạn đồng thôi. Mình hãy dùng thế, rồi sau ta sẽ liệu; nếu còn cần nữa, thì bán bớt nhà, đất đi cũng được. Chính cái miếng đất ở phố Tây, sở Địa ốc họ khấn khoản muốn mua mãi đấy, nhưng tôi còn bắt bí...

ông chung - Thế là hiện tiền mình có ba trăm bốn mươi nghìn đồng, tôi cứ định ninh mình có thể cho tôi vay

gấp hai số ấy kia đấy, nhưng cũng được, rồi sẽ liệu... để cho gọi ông Phúc sang ông ấy viết thư ra nhà băng...

Bà ba - Gớm, mình làm gì mà vội vã thế... hãy để thư thả dăm bữa, nửa tháng ta bàn tính cho đâu ra đấy đã nào.

ông chung - Không phải tôi vội vã đâu, công việc đã tiến hành từ mấy tháng nay rồi. Tôi muốn hỏi tiền của mình ngay là vì phải làm dépót ở băng thì mới mua được máy móc đường xe, tàu hỏa ở bên tây...

Bà ba - Thì một vài tuần lễ cũng được chứ gì... nói thật, tôi với mình chả nhẽ tôi lại tiếc mình hay sao? (bà đi sang ngồi bên cạnh ông) Phép làm ăn, công việc to, phải nghĩ cho chín...

ông chung - Rõ thật mình lẩn thẩn quá. Tôi đã cắt nghĩa mãi hàng tháng nay cho mình nghe rằng việc mở chắc chắn lắm, mình không phải lo ngại gì hết..

Bà ba - Vâng, tôi hiểu rồi, tôi hiểu là việc tốt lắm. (mặt có vẻ buồn) Tôi chắc mình đương tưởng nhầm rằng tôi không tin mình nên mới đo đắn như thế, mình đừng nghĩ như thế, một ngày lại không biết nhau hay sao, hưởng hồ mười mấy năm giờ nay. Của tôi là của mình... chẳng qua chia riêng vốn ra để xem công việc của ai tốt, ai xấu.

ông chung - Có mình đương nghĩ quẩn thì có... tôi biết lắm chứ. Không những là để xem việc của ai lãi hơn mà thôi, tính tôi xưa nay vẫn thế. Tiền nong phải minh bạch. Dẫu không bao giờ mình nói ra, nhưng tôi, tôi phải tự xử. Bề nào.. tôi cũng vẫn mang tiếng vợ nợ con kia, nên tôi đã thu xếp, ai có phần ấy cả rồi, mình cũng biết đấy chứ gì... Từ ngày tôi lấy mình, mình vẫn là một người chung phần với tôi mà. Bởi vậy, mình muốn gì nên thế, ngày ấy mình muốn để vốn riêng ra, tôi cũng tin ngay...

Bà ba, nhìn ông một cách âu yếm, cười - Mình chả nói tôi cũng vẫn biết mình biết đãi tôi, mình quý nể tôi lắm. Nhưng tôi e ngại là, năm nay mình cũng đã nhớn tuổi rồi, tôi e mình dúng tay vào một việc to quá, tôi sợ mình vất vả...

ông chung - ừ, ừ, tưởng là gì, điều ấy mình chớ có ngại. Tôi đã quá năm mươi tuổi đâu mà gọi bằng già. Người Âu tây, đến cái tuổi của tôi này mới chính làm những công việc to. Tôi còn tráng kiện lắm. Nói thật, bây giờ mới thật là đủ kinh nghiệm, đủ nghị lực làm việc to. Thôi, mình cứ nhất định đi, Tôi cho gọi ông Phúc nhá... (ông chực đứng dậy để bấm chuông)

Bà ba, kéo ông lại - Thì mình hãy để ta bàn tính thêm xem còn điều gì nữa không đã nào...

ông chung, ngồi xuống, ngẫm nghĩ một tí rồi đột nhiên nó - Tôi hiểu tại sao mình lại do dự rồi...

Bà ba, thản nhiên như không - Mình hiểu thế nào nào (nũng nịu) - Mình nói tôi nghe.

ông chung, cảm động - Mình sợ mình có bao nhiêu tiền, mình cho tôi vay thì mình hết cả vốn riêng, chứ gì? (bà chực cãi, cãi chiều lệ, nhưng ông gạt đi, nói tiếp) Tôi nói như vậy không có ý gì trách mình đâu. Tuy mình không nói, nhưng tôi cũng nghĩ đến cả rồi. Nếu tôi có lấy tiền của mình, tôi cũng phải làm giấy má phân minh cho mình...

Bà Ba - Mình tội lắm, mình nói như thế thì ra mình cho tôi chắc lép với mình à? Thế mình không nhớ, tôi vẫn thường nói với mình: của tôi cũng như của mình, còn thì cùng hưởng, mà nhớ có mất hết chẳng nữa cũng đành thôi.

Ông chung - Có, có, tôi nhớ lắm, mà bao giờ tôi cũng vẫn cảm phục mình là một người đàn bà rất biết điều, rất can đảm. ít ai được như mình. Bởi vậy tôi lại càng phải minh bạch để tạ lại tấm lòng tử tế của mình. Bây giờ có hai cách rất tiện; một cách mình cho tôi vay một món tiền, để thấy kiện làm giấy má tử tế, với một cách mình chung phần quách ngay với tôi, tùy ý mình, mình muốn thế nào thì mình cứ bảo ông Phúc ông ấy thu xếp.

Bà Ba - Đàng nào cũng được, tùy ý mình. Mình cứ minh bạch quá, mình làm cho tôi đến phải ân hận chứ chả không.

Ông chung - Minh rõ lẫn thần lắm, việc gì mà ân hận. Công việc ra công việc, mà vợ chồng là vợ chồng chứ...

Có tiếng gõ cửa rồi người loong toong cầm cái đĩa bạc trên có tấm danh thiếp, vào đưa cho ông.

Bà Ba - Ai thế mình?

Ông chung, nhận mặt đáp - Ông Cụ Lợi... (quay hỏi loong toong) Anh trông ông ấy ăn mặc thế nào?

Loong toong - Dạ, bẩm ông ấy ăn mặc tây, quần áo trắng bản thủ, mặt xanh như người ốm ngã nước ấy ạ.

Bà Ba, với tay lấy tấm danh thiếp đọc - Nguyễn văn Bao dit Dự Lợi, entrepreneur (quay hỏi ông) à, có phải cái ông Cụ Lợi mà hồi năm ngoái mình gửi tiền vào cho ở Sài gòn ấy không?

Ông chung - Chính ông ấy đấy. Cơ chừng đã xài hết món tiền ấy rồi nên lại lần về đây bám mình. (bảo loong toong) Anh ra mời ông ấy vào bàn giấy, đợi tôi. (loong toong vâng, rồi ra. Ông nói với bà) Tôi ra xem anh ta còn muốn cái gì nữa, rồi kiếm cách mời ông ấy đi, chứ mỗi năm lại ám mình một lần thế này, chịu sao nổi. ừ, thế mình cho gọi ông Phúc sang và bảo ông ấy nhá... tôi ra xem, tôi không muốn cho ông ấy vào đây...

Ông ra, Bà giở quyển sổ tay ra tính. Một lát bà bấm chuông. Bồi vào

Bà Ba - Cậu Ngọc có nhà đấy không?

Bồi - Bẩm bà có ạ. Cậu con đương mặc quần áo.

Bà Ba - Anh lên mời cậu xuống tôi bảo.

Bồi vâng rồi ra, bà lại tính sổ. Một lát, cậu Ngọc ra. Cậu Ngọc vào trạc hai mươi năm, hai mươi sáu tuổi. Rõ là một trang thiếu niên tuấn tú. Mà tuấn tú thật: mặt giồi phấn, môi bôi son, lông mày kẻ than, tóc xoa dầu bóng nhoáng. Giá lột cái vỏ tây của cậu ra, rồi cho cậu khoác cái áo hàng mầu, cái quần nhiễu trắng, thì cậu sẽ thành một trang phấn đai ngay tức khắc.

Cậu đi, đứng, bắt chước y hệt các kếp cinéma. Cậu trắng trẻo, trơ trẽn cho đến nỗi ai cũng phải phì cười. Nhờ được cái kho vàng của bà chị, cậu cũng vừa sang Tây về, đem về được môn nhảy đầm và cách ăn mặc sành điệu. Lẽ ra cậu đã chịu về đâu, nhưng bà chị cần vậy, cần cánh nên định lôi cậu về.

Cậu Ngọc, hai tay đút túi quần golf, miệng huýt sáo bài "à la mode" - Chị gọi em có việc gì mà cần thế? Em đương thất dờ cái cravate... chị xem cái cravate này có "ngộ" không? Em mới nhận được ở tây sang đấy, hàng Barclay kia đấy!

Bà Ba, cười - Gớm! cậu chỉ lo sửa bộ cánh...

Cậu ngọc - Có thể mới xứng là em của chị chứ. Chẳng gì cũng mang tiếng đi Tây về, phải mặc cho đúng mốt chứ không có họ cười chết.

Bà Ba - ừ, trông cậu lúc nào cũng chững đấy.

Cậu ngọc - Chị tính chả có thể họ vẫn tôn em là Prince de Galles Annamite đấy. Đây chị xem: cái ảnh em vừa chụp đây này (móc túi lấy ảnh đưa cho bà Ba xem)

Bà Ba, cầm ảnh xem - ừ, đẹp đấy... (đưa ảnh trả cậu) Nhưng này cậu này, chị cho gọi cậu xuống không phải để ngắm xem cậu có giống ông Prince de Galles không đâu... Chị có một việc cần bàn với cậu.

Cậu ngọc - Việc gì thế, chị.

Bà Ba - Lại cái việc thằng cha già nó muốn vay để làm mỏ. Chị khó nghĩ quá đi mất. Không cho nó vay cũng không tiện, mà cho vay thì rất nguy.

Cậu ngọc, ngồi xuống ghế, bắt chéo chân - Nếu thế sao chị không cứ từ chối phẳng ngay đi có được không?

Bà Ba - Nói dễ như cậu nói ấy. Nó hết sức tin cậy mình lại chắc lép với nó làm sao được. Mình làm như thế, nó không tin mình nữa thì cái gia tài này về tay vợ, con nó hết.

Cậu ngọc - Nếu thế thì chị cứ cho nó vay.

Bà Ba - Nói dễ như cậu nói ấy. Cho nó vay thế ngộ bất thần nó chết, bao nhiêu tiền của chị đã bỏ vào mỏ Tiêu Giao của nó thì còn làm thế nào mà lấy ra được. Nó chết, chị em mình chỉ có mà đứng ngơ ngỗng, mà chờ.

Cậu ngọc - Giời đất ơi! Rắc rối thế thì làm thế nào được?

Bà Ba - Bây giờ chỉ có một cách là chị đành phải cho nó vay tiền, nhưng nó làm contrat cho mình vào phần mỏ làm công ty với nó ấy mà, cậu nghĩ thế nào?

Cậu ngọc - Vâng, chị nghĩ phải lắm, cách ấy tốt đấy. Mình là công ty, hễ nó chết, thì mình chia phần ra mình lấy.

Bà Ba, vẫn ngẫm nghĩ - Nhưng mà, cậu ạ, nếu chia thì ra mình chả được gì cả à? Tiền mình bỏ ra bao nhiêu, mình chỉ lại lấy về được có bấy nhiêu thôi à? Mà vị tất đã lấy được đủ, khó nghĩ quá đi mất. Có thể mà thôi đâu, em, lại còn cái thằng cả Bích nó rắc rối nữa chứ.

Cậu ngọc - Chị sợ gì thằng cả Bích, đã có em, chị đừng sợ. Em có thể đối phó với nó được, chị sợ gì.

Bà Ba - ừ, thôi đi ông trẻ. Không phải chuyện dùng võ lực. Còn luật pháp, còn quan tòa, còn thầy kiện... không, không được, nếu mà đến cùng phải kiện cáo thì hết... chị nghĩ ra rồi, em ạ. Chị cứ cho nó vay tiền, nhưng chị bắt nó đưa cả cái mỏ Tiêu Giao làm bảo lãnh. Hễ nó không trả được nợ thì mình tịch ký mỏ. Chỉ có thể là hơn cả.

Cậu ngọc - ừ nhỉ, chị nghĩ rất phải, cách ấy thần tình đấy. (Cậu vỗ tay cười nói)

Bà Ba - Suyt! suyt! (trỏ tay) khe khẽ chứ, nó ở bên buồng giấy kia kìa, cậu làm cái gì mà rầm lên thế!

Cậu ngọc - à thế à? Vâng, thế em nói thâm vậy, Chị ạ... (cậu đi lại ghé vào tai bà nói)

Bà Ba, cười. Rồi nghiêm sắc mặt, rồi lại cười. Sau với ví tiền lấy tiền đưa cho cậu - Gớm! Cậu cũng tiêu nó vừa vừa chứ, chứ ai lại, từ đầu tháng đến giờ cậu lấy của chị mấy trăm rồi...

Cậu ngọc - Đâu mà mấy trăm? Thưa chị, em mới xin chị có mỗi hai trăm. Thôi, chị cho em một trăm này nữa thôi, từ nay đến cuối tháng em không dám xin thêm chị nữa. (bà đưa tiền, cậu cầm bỏ vào túi quần rồi nắm tay bà hôn) Merci chị, merci ma grande. Tu es une chic petite soeur. Je t'aime bien tu sais... Thôi thế chị ở nhà, em đi đánh golf nhá... (cậu vừa nói vừa nhảy theo dịp sáo mồm)

Bà Ba, nói với - ừ cậu đi, nhưng hễ về, cho chị biết xem chị có cái gì cần phải bàn với em không đấy nhá, hay lại đi mất... (cậu vừa vâng vừa ra. Bà nhìn cậu cười rồi bấm chuông gọi bồi. Bồi vào, bà nói:) Anh sang bên buồng comptable, mời ông Phúc sang tôi bảo, bảo mời ông sang ngay. (Bồi vâng rồi ra. Bà lại với quyển sổ tay nhẩm, tính. Một lát ông Phúc vào)

ông phúc - Thưa bà, bà cho gọi tôi ạ?

Bà Ba, bỏ quyển sổ tay xuống bàn, tay chỉ cái ghế ở bên kia bàn - Vâng mời ông ngồi. Chắc ông chủ nhà ta có nói chuyện với ông về cái việc ông chủ nhà ta muốn dùng tiền riêng của tôi để làm mỏ.

ông phúc - Bẩm vâng ạ, ông chủ đã có nói qua cho chúng tôi biết, bẩm thế việc ấy ông bà đã nhất định như thế nào chưa ạ?

Bà Ba - Bây giờ thế này: ông nhà tôi cần vào cái số bốn mươi vạn đồng bạc để làm mỏ Tiêu Giao. Ông làm

một cái projet de contrat sẵn rồi ông đưa cho thầy kiện, đại khái: ông nhà tôi vay của tôi một món tiền là ngân ấy để làm mỏ Tiêu Giao, hạn năm năm thì giả hết và lấy cái mỏ ấy làm đảm bảo. Hiện tiền ở nhà băng tôi mới có hai mươi vạn thôi nhưng rồi tôi sẽ verser thêm, ông chủ cần dùng đến đâu, tôi sẽ hoặc aviser nhà băng hoặc viết chèque cũng được, nghĩa là ở cái compte của tôi sẽ mở thêm một cái compte courant cho chủ nhà để ông chủ nhà lấy cho đến đủ món tiền ở contrat thì thôi, ông nghe ra chưa?

ông phúc - Bẩm vâng... để tôi xin làm ngay... Thưa bà...

Bà Ba - Tôi không dám... ông...

Ông Phúc ra. Một lát, ông Chung vào, ông Cự Lợi theo sau, vừa đi vừa lải nhải nói.

ông cự lợi - Nhưng xin bác, bác cũng xét lại cho, ốm đau thì còn làm ăn sao cho nó chu đáo được... (ông chợt nhìn thấy Bà Ba đi thì ông đứng dừng lại, rồi ông cúi đầu chào)

Ông chung - ốm đau, hừ ốm với đau... ai cũng chỉ viện ốm với đau để... (ông đặt đít ngồi xuống ghế thì vừa thấy ông Cự Lợi chào bà Ba ông mới nói) à này mình này, ông đây là ông Cự Lợi đấy... tôi có lần nói chuyện ông với mình ấy mà.

Bà Ba, mềm mỏng - à, thế à? (rồi chỉ ghế) xin mời ông ngồi ạ... Ông chủ nhà tôi vẫn thường có nói chuyện, lần này chúng tôi mới được gặp... Thưa ông, chẳng hay ông mệt gì mà trông xanh xao quá thế ạ?

ông cự lợi, có ý ngượng nghịu, ông ngồi vào ghế - Dạ, thưa chúng tôi mới ở Nam kỳ ra, vì chỗ chúng tôi làm nước độc quá cho nên chúng tôi bị ngã nước. Chúng tôi cũng vừa thưa với ông... ông chủ nhà ta, chúng tôi gặp phải cái hồi đen đui, làm ăn thua lỗ rồi lại mang ốm đau.

Ông chung đưa mắt cho bà, và nói với ông Cự Lợi - Tôi đã có nói cho nhà tôi biết rồi...

Bà Ba, đứng dậy - Tôi xin lỗi ông, xin để hai ông nói chuyện, tôi cũng đang dở có tí việc bận ở trên nhà... thưa ông...

ông cự lợi, vội vàng đứng dậy cúi đầu chào - Bẩm chúng tôi không dám ạ... (bà Ba ra xong, ông quay lại hỏi ông Chung) Thưa bác, có phải bác Hai đấy không ạ?

Ông chung, ngồi uốn bụng ra, hai tay đút túi quần, chân ruỗi thẳng bắt chéo nhau, mồm vẫn ngâm điệu xì gà - Đó là nhà ba nó nhà tôi kia đấy.

ông cự lợi, cười - Ngày nay, bác là một người sung sướng nhất đời, sự đắc thắng của bác đã đến cực điểm. ở trên đời có cái gì đặc sắc nhất là bác chiếm cả. Phải, giời đóng cửa ai! Ngày trước chúng tôi, bây giờ đến lượt bác.

Ông Chung xem chừng cũng đắc ý, chực mỉm cười nhưng sau lại dần lại, rồi nhún vai ra bộ thản nhiên.

ông cự lợi - Thì ra bác ba nhà ta kia đấy, thảo nào, lúc thoát vào tôi ngạc nhiên, đứng thừ ra. Tôi cứ yên trí rằng sẽ được gặp bác cả, chỗ chị em, mười mấy năm giời nay còn gì... Thế thưa bác, bác cả đâu, xin bác cho tôi vào chào bác chứ, đầu trời sinh ra thế, chỗ chị em...

Ông chung - Nhà cả nó nhà tôi, mẹ thằng cả Bích, ở trên quê, trên Bắc kia, còn nhà hai nó nhà tôi trông nom cái đồn điền cho tôi ở trên Bố Hạ.

ông cự lợi - Vâng, tôi nghe ra rồi, ở đây với bác, ra chỉ có bác ba thôi đấy...

Ông chung, cau mặt - Mẹ thằng cả Bích và nhà hai nó là những người về phái cổ, ở tỉnh làm sao được... ở đời, cái gì chả theo thời gian mà biến cải, cho nên cuộc đời của tôi bây giờ cũng theo thời mà đổi khác hẳn với ngày xưa. Một nhà đại doanh nghiệp như tôi cần phải có một người vợ vào hạng mới, hạng tân nhân vật. Sự giao dịch và phép lịch sự nó buộc vậy. Những bữa tiệc tùng, khoản đãi, trong những việc thương lượng các công, các việc to, tôi đều phải nhờ ở cái tài khôn khéo, lịch thiệp của nhà ba nó nhà tôi cả.

ông cự lợi - Vâng, vâng, tôi hiểu lắm. Cách sinh hoạt của bác, bây giờ cũng như cách sinh hoạt của người Âu, Mỹ...

Ông chung - ăy, chính thế đấy... à mà còn cái việc bác hỏi vay tiền...

ông cự lợi - Vâng, chỗ tình cố cự, bác cố, bác giúp cho, trong lúc vận hạn này thật bằng năm, bằng mười lúc khác.

Ông chung - Bác nói đi, nói lại mãi cũng chỉ có thế thôi. Tôi không thể nào giúp bác được nữa. Trước, sau, mấy lần bác lấy của tôi có dư năm nghìn đồng bạc rồi, thế là đã quá cái số bác giúp tôi khi trước rồi... Thôi thì tôi cũng chẳng kể gì nữa, cái số trội quá ăy tôi cho nó vào tiền lãi, như vậy, bác với tôi thanh khoản...

ông cự lợi - Vâng, thôi thì bác dạy thế nào nên thế, nào tôi có dám tính toán gì đâu, nhưng...

Ông chung - Không, không, anh em thân thì thân, chứ tiền nong phải cho minh bạch. Đằng nào đi đằng ăy, bao giờ cũng phải như thế mới được.

ông cự lợi - Bẩm, bác dạy như vậy là chí phải, nhưng bây giờ tôi lại xin bác giúp lại tôi ít nhiều, từ nay giờ đi tôi không dám quấy bác nữa.

Ông chung - Không thể được nữa. Tính tôi thế tôi đã định làm sao là y như thế. Tôi không hay nói nói lại nhiều nhời. Bác không nhớ, mọi lần bác chỉ viết về cho tôi một cái thư xoàng tôi cũng gửi tiền cho bác ngay lập tức. Nhưng lần này quả không thể được nữa. Không phải để bác vật nài. Về phần tôi, tôi không thể nào giúp bác được nữa.

ông cự lợi, tuy uất ức lắm, nhưng vẫn cố nén - Vâng, tôi hiểu lắm. Cách làm việc của bác bây giờ như người Âu tây, nói một là một, hai là hai, không nói đi nói lại... nhưng xin bác nghĩ lại, tôi có dám hỏi bác hàng nghìn đâu, chỉ xin bác giúp cho dăm trăm thôi ạ.

Ông chung - Thừa không ạ. Năm trăm, ba trăm, một trăm cũng không sao được. Tôi đã nói, bác nên về tìm cách khác.

ông cự lợi, ứa nước mắt - Bác làm gì mà khe khát với tôi đến thế?... Tôi nói ra thì nó khiếm nhã quá. (Lại van vỉ) Xin bác, bác nhớ lại, ngày xưa tôi giúp bác một cách dễ dàng như thế nào...

Ông chung, quắc mắt nhìn - Bác chả phải nhắc, tôi có quên đâu... nhưng này bác này, bác cũng nên nhớ cho rằng: tôi đã giả bác đủ gốc, đủ lãi rồi. Không thể nào quấy tôi mãi được. Tôi thiết tưởng đã mấy ai cư xử chu đáo được như thế đấy.

ông cự lợi - Không, không, không, thưa bác, khốn nạn tôi có dám nhắc lại thế để oán trách gì bác đâu. Trong lòng tôi thế nào còn có quý thân hai vai chứng giám. Tôi thiết tưởng, bây giờ bác có tiền ức, tiền vạn, dăm trăm đồng bạc đối với bác thì nó có vào đâu.

Ông chung - Bác nói lạ! Bác tưởng như thế là bác nhầm. Dầu có bao nhiêu thì có, món nào phải đi món ăy, đâu phải vào đây chứ không thể hồ đồ như thế được. Bác cứ tưởng tâm bậy như thế không trách bác quần bách: Tôi ý một triệu, một vạn, một nghìn hay xu, số nào cũng là một món tiền. Việc phải dùng một vạn cũng dùng, mà việc không đáng tiêu, một xu cũng không bỏ ra được. Giả nợ bác, tôi đã giả rồi, giúp lại bác, tôi đã giúp rồi, thế là bác với tôi thanh khoản. Bác không được vin lấy nó mà nay nă tiền tôi, mai vôi tiền tôi. Tôi nói thật cho bác biết, tiền của tôi không phải là của tôi, nó là của công việc của tôi đương làm. Nếu ai ai tôi cũng phải chiều theo ý như bác tưởng thì mấy chốc mà tôi phải phá sản.

ông cự lợi - Vâng, thôi thì bác dạy thế nào nên thế... xin bác hồi tâm bác nghĩ lại, bác giúp riêng cho một mình em, một lần này nữa thôi, em xin thề với bác...

Ông chung, xua tay - Ôi dă, thế với thốt làm gì...

ông cự lợi - Thừa bác, quả thật món tiền bác giúp em lần trước không được bao nhiêu lâu mà hết là vì em gặp lúc thời vận không ra gì, đâm ra ốm đau. Bác tính đã ốm đau thì còn tâm trí đâu mà làm ăn, cho nên, động

thò vào đâu là hỏng đấy, làm việc gì cũng lỗ dần lỗ vốn. Khốn khổ, thì cứ rên khừ khừ, nằm một xó, người làm nó trẻ nãi, hở chỗ nào nó ăn cắp chỗ nấy, bác tính như thế thì còn làm gì mà chẳng hết tiền...

Ông chung -... Đấy, ấy đấy, bây giờ tôi có đưa tiền cho bác nữa cũng bằng mất toi mà chớ.

ông cự lợi - Không, thưa bác, em đã biết sự thể như vậy thì lần này em phải đề phong, bác đừng ngại.

Ông chung - Bác kỳ dị thật. Chính mồm bác nói ra rằng ốm đau nên không thể làm công việc được. Bác vẫn còn ốm như thế mà bác cứ đến bác nã tôi lấy tiền trăm. Vô lý quá. Bác không nhận thấy cái vô lý ấy à? Thôi, thôi, thôi, tôi bảo bác, thế này thì hơn này: bác ở đâu, bác cho tôi địa chỉ rồi mỗi tháng tôi sẽ gửi cho bác mấy chục bạc tiêu thì còn hơn. Tôi nói thực đấy! Bác nghe tôi.

ông cự lợi, điếng người đi, ngồi cúi gằm mặt xuống, tuy nước mắt chứa chan nhưng vẫn cứ nén, sẽ nói - Đấy cũng là sự hảo tâm của bác, nhưng bác làm như thế nó cực cho tôi quá. Nhờ bác là nhờ ra tắm, ra miếng. Sau này, nhờ giờ, làm ăn khá tôi xin hoàn toàn lại bác tử tế...

Ông chung - Bác phải biết: người ta đã đến lúc cùng quẫn thì không nên khó tính... Mà bác cũng đừng nghĩ đến việc hoàn lại, hoàn đi gì hết. Tôi đã bỏ tiền ra giúp ai, tôi coi cái số tiền ấy như mất hẳn, tôi không hòng thu lại đâu. Tôi đã quyết định như thế đấy, bác nhận hay không tùy ý bác.

ông cự lợi, mặt xám đi, cắt không ra một giọt máu - Vâng, tôi hiểu, nghĩa là bác hạ tôi xuống làm thằng ăn mày: tháng tháng ngửa tay xin tiền...

Ông chung, cau mặt - Tôi chỉ có thế, tùy bác, bác muốn nghĩ ra thế nào thì nghĩ.

ông cự lợi - Đã đến nông nổi này thì thà tôi chết quách đi cho nó xong. Nhục nhĩ lắm, giờ ơi!

Ông chung - Hừ! Hừ! Giá tôi như người khác, tôi sẽ bảo bác đừng nên nói phẩn như thế, tôi sẽ tìm những lời dịu ngọt khuyên bác thế này, thế nọ. Nhưng tôi, tôi không có cái tính dùng bọt mếp đả moi ấy. Vẫn đã hay rằng: người ta ở đời ai cũng có thời, có vận; khi lên lúc xuống, nhưng nếu tôi mà ở vào cái cảnh ngộ của bác, tiền nong không có, lại thêm bệnh não đầy người, thì thà một chén thuốc độc, một sợi dây thừng, chứ tôi không chịu ngửa tay cầu người này cứu, người kia giúp, hay kẻ tình cũ, nghĩa xưa, quấy rầy người khác. Những cách phiến lụy ấy có khi chẳng ích gì cho mình mà lại làm hại người khác, có khi mình lòi cả người ta xuống đất đen với mình. Tôi biết, tôi nói câu ấy bác sẽ cho tôi là tàn nhẫn, nhưng ở đời, mỗi người phải tự xử... (ông Cự Lợi cứ dần tái người đi. Ông ngược mắt nhìn ông Chung để kêu van nhưng ông Chung vẫn thản nhiên. Ông Cự Lợi cúi đầu xuống rồi từ từ ngã vật người ra. Ông Chung cứ điềm nhiên như không, đứng dậy, bấm chuông gọi bồi. Bồi ra, ông chỉ ông Cự Lợi rồi bảo bồi:) Hình như ông ấy lên cơn sốt rét hay đến cơn nghiện anh xốc ông ta xuống nhà dưới, để ông ta tỉnh lại, rồi anh thuê xe cho ông ta về. Đây tiền xe đây... à, hể ông ta tỉnh lại, (thò tay móc mề gà lấy tờ giấy bạc ra) anh đưa cho ông ta cái giấy hai chục này và bảo của tôi đưa, nghe không?

Bồi, giơ tay cầm tờ giấy bạc và tiền xe bỏ vào túi - Vâng ạ.

Anh bồi liền bế xốc ông Cự Lợi vào lối cửa. Ông Chung một tay gỡ cầm, một tay dứt túi quần đi đi lại lại. Một lát, bà Ba ở nhà trong ra. Bà đã trang sức rất lịch sự, tay cầm cái sặc.

Bà Ba, tươi cười - Kìa mình! Cái ông gì Lợi ấy đâu rồi, mình? Về rồi à, mình? (ông gật) Thế mà tôi không biết cứ ngồi đợi mãi.

Ông chung - Ông Cự Lợi... ông ấy ám mãi suốt từ lúc mình lên trên nhà cho đến bây giờ đấy. Có thế mà thôi đâu: chả biết có phải ông ấy vờ ra như vậy hay không, tôi đương giảng cho ông ấy nghe về cái nghĩa đời người thì ông ấy quay lơ ra...

Bà Ba - Quay lơ ra là thế nào hở mình?

Ông chung - Ông ấy ngã gục xuống kia kìa như người bất tỉnh nhân sự... bà cứ yên tâm, ông ấy chả có việc gì cả. Tôi, đồ chừng một là ông ấy lên cơn sốt rét, hai là cơn nghiện phát lên. Tôi bảo bồi đưa ông ấy ra, thuê xe cho ông ấy về và kèm thêm cái giấy hai chục tiền chân ông ấy rồi. Rõ thật phiền! Tiền đâu mà lắm thế.

Trong cái số một trăm ông bạn cũ đến thăm mình, chính mười ông túng thiếu, ốm đau, vận hạn...

Bà Ba - Mà không biết làm sao mình lăm bạn cũ thế? úi chào, giá mình kiết xác mừng toi, cứ gọi là đào bẫy ngày chả thấy mặt ai.

Ông chung - Thì tôi đã bảo: ai họ đã đụng đến mình là tiền kia mà, tôi phát cáu, đã có lần tôi bảo thẳng ngay: ai muốn hỏi tôi cái gì thì hỏi, tôi cấm không ai được hỏi tiền.

Bà Ba - Ai bảo mình có tiền?

Ông chung - Ôi có tiền! Nói cho thật, mình đã có được bao nhiêu tiền. Có mình biết đấy, nào đã đủ tiền để làm việc đâu. Hừ, mới lại, không thể vãi tiền ra như vậy được. Và lại, tất cả người đời không khác gì một lũ chạy thì giật giải. Ai cũng đua nhau, cấm đầu, cấm cổ để chạy cho đến cái đích: giàu, sang, phú quý. Mình thì có khác gì họ, chẳng qua cũng là một tên chạy, vấp ngã, ai là người dám đứng dừng lại nâng mình dậy? Mà ai nâng nổi được mình, họ đỡ ngay cái xác họ còn chưa xong nữa là. Tôi nói thật, ấy hể mình mà vấp ngã là họ xéo bừa ngay lên lưng lên đầu mình lập tức. Họ ngã mình cũng phải làm như thế. Cái bí thuật là giữ thế nào cho đứng có ngã...

Bà Ba, lòi tay ông, vừa cười vừa nói - Gớm! thôi không triết lý nữa. Tôi đã bảo nó đánh xe ra rồi đấy, ta đi chơi mát.

Ông chung - ừ, phải đấy... tôi rúc cả đầu...

Hai ông bà bắt đầu đi ra lối cửa thì từ từ:

Hạ màn

Kim tiền

Kịch của Vi Huyền Đắc Diễn lần đầu: tháng 2. 1938 tại Nhà hát lớn Hải Phòng Diễn lần hai: tháng 10. 1943 tại Nhà hát lớn Hà Nội Giải thưởng năm 1937 Vi huyền đắc, bút danh khác: Giới Chi, sinh năm 1899, mất năm 1976; quê ở Trà Cổ, Quảng Ninh. Ông chuyên về sáng tác kịch bản, dịch kịch bản và có viết một ít truyện ngắn. Ngoài vở Kim tiền nổi tiếng được giải nhì của Tự Lực văn đoàn, ông còn có vở Ông Ký Cóp và một số vở khác cũng được giới nghiên cứu đánh giá cao.

Khai Trường Từ

[Phần 1](#)[Phần 2](#)[Phần 3](#)[Phần 4](#)

Đoạn thứ ba

Cách đây vài ba năm.

Việc xảy ra ở ngoài mỏ Tiêu Giao, gần Hòn gay.

Phòng giấy của ông chủ mỏ. Cái phòng này ở trên một cái gác. Cửa phía trong cùng ăn vào tư thất. Cửa bên tay trái ăn sang buồng kế toán. Bên tay phải cửa sổ kính. ở tường trong cùng có cửa sổ lát kính thật to, trông qua thấy: gần thì cột đèn điện bằng xi-măng, xa thì ống khói nhà máy, xa nữa là rừng núi chập chùng. Bên cạnh cửa sổ ấy có một cái tủ sắt cao bằng vai người, kê chéo góc tường. Cách tủ sắt chừng hai thước có một cái bàn giấy kiểu ministre. Cái bàn này cùng là các đồ đồ đạc ở trên bàn chính là cái bàn ở nhà ông Trần Thiết Chung ở đoạn thứ nhất vậy. Trước bàn ghế bành bằng da, có tựa.

Kéo màn lên, ông Trần Thiết Chung mặt cau có, giận dữ, đương đi đi lại lại. Bà vợ cả ông ngồi ở cái ghế bành trước bàn giấy.

bà - Ông cứ nghĩ kỹ mà xem. Dẫu nó hư, nó dại, nó vẫn là con mình...

Ông - ... Không, không, không, nó không phải là con. Nó là cái nợ. Nó vào nó báo.

bà - Thôi thì nó muốn là cái gì thì là, nhưng ông không nên nhẩn tâm như thế.

Ông - Tôi nhẩn tâm! Hừ, tôi tha thứ cho nó không biết mấy mươi lần rồi. Lần này thì không thể nữa. Phải để nó ngồi tù cho nó biết thân thì nó mới chữa làm cần.

bà - Nó ngồi tù thì mang xấu lây, chứ ông đừng tưởng

Ông - ở đời này, ai làm tội người ấy chịu, ai làm việc không ra gì thì người ấy mang xấu... Tôi đối với nó đã quá cái bốn phận một người cha rồi. Bà chỉ biết bà oán trách tôi. Bởi bà nuông nó quá như thế nên nó mới dám làm những việc yêu ác như vậy. Bà ở trên nhà quê, bà không biết rõ đầu đuôi câu chuyện. Có đời thừa nhà ai, nó làm việc cho tôi mà nó đi nó thông đồng với người làm của tôi để ăn cắp bao giờ. Tôi cứ phải cắn răng tôi để bụng, không dám nói ra... Lần này nó dám ăn cắp chèque, mạo chữ ký của tôi ra lấy tiền ở nhà băng thì thật là nó không còn có một tí gì là nhân phẩm nữa. Nếu lại dung túng nó thì rồi đây sẽ đi đào ngạch, khoét vách, giết người lấy của chứ chả không.

bà - Ông giận thì ông nói quá ra như vậy, chứ có đời nào đến thế. Mà tôi thiết tưởng nó có mạo chữ ký đi nữa là nó mạo chữ ký của ông, chứ nó có mạo chữ ký của người ngoài đâu. Nó có lấy tiền là lấy tiền của ông chứ nó có ăn cắp tiền của ai đâu. Con cái ăn cắp tiền của cha mẹ tôi cho là một sự thường, khối nhà như thế, chả riêng một nhà mình đâu ông ạ.

Ông - Giời đất ơi! Việc nó làm tầy đình như vậy mà bà dám bảo là một việc thường à? Thường với bà chứ không thường với tôi. ở nhà ai thế nào mặc họ, chứ ở nhà tôi không thể thế được, bà nghe chưa?

bà - Phải, bây giờ mẹ con nhà tôi làm cái gì mà chẳng tầy đình với tầy chùa, mà chẳng can hệ. Chỉ có người ta là tử tế, là ba vuông bảy tròn.

Ông - Bà đừng có nói hàm hồ như thế. Nó làm một việc phạm đến pháp luật mà bà còn bênh nó rồi nói cay nói đắng là nghĩa làm sao?

bà - Tôi chả nói cay nói đắng gì cả. Tôi nói thật, nếu ông không nhận món tiền ở nhà băng cho thẳng cả Bích thì tôi về tôi bán vườn, bán ruộng, bán nhà, bán đất tôi lấy tiền tôi đền.

Ông - Tôi cấm bà, bà không được làm như vậy. Tôi hành phạt nó mà bà lại dung túng thì còn dạy làm sao được nó nữa. Bà mà dung túng nó rồi bà xem. Một ngày kia nó sẽ về nó bóp cổ bà để nó lấy tiền cho bà xem.

bà - Nó muốn ra sao, nó ra; nó muốn thành thế nào, nó thành, chứ con tôi rút ruột đẻ ra, tôi nuôi nó từ hòn máu nuôi lên, tôi không thể để nó ngồi tù được. Hay ông nghe người ta ông định giết con ông thì ông cứ giết ngay tôi đi trước đã.

Ông - Bà đừng có nói tầm bậy. Tôi nghe ai? Việc gì tôi phải nghe ai. Tôi không phải đưa trẻ lên ba...

bà - úi chà, không nghe. Này, ông này, tuy tôi ở trên cái xó nhà quê trên ấy, nhưng chả có một việc gì, mà tôi lại không biết đâu. Ông nghe người ta nói vừa vừa chứ. Phải, tôi vẫn biết mà: có thằng cả Bích ở đây nó vướng bận. Nó là cái đinh, cái gai trước mắt người ta cho nên người ta phải tìm hết cách để người ta nhổ nó đi. Mẹ nó đã phải dứt xó ở nhà quê xong đi rồi, còn nó, nó phải đi ngồi tù nốt cho thiên hạ người ta để tọa hưởng kỳ thành. Tôi lại không biết hay sao?

Ông - Bà biết cái gì? Bà đừng có binh con rồi vu oan, giá họa. Mà ai dứt xó bà ở chốn nhà quê, bà nói tôi nghe? Bà nhất định về ở trên ấy, chứ ai dứt xó bà. Bà có nhớ không? Đấy chẳng qua chỉ là cái kết quả của sự tham giàu có, tham phú quý của bà đấy thôi. Bà có nhớ không? Cái lúc tôi làm văn sĩ kiết xác, nay bà vật mình vật mẩy, mai bà khóc lóc, bà muốn giàu có, bà đòi phú quý. Bây giờ bà có đủ, tiền của, ruộng vườn chả thiếu thứ gì, bà còn ca thán cái nỗi gì?

bà - Giời đất ơi! Thật tôi không ngờ, ở đời này có ai học đến chữ ngờ! Tôi cứ tưởng được giàu có sang trọng thì vợ chồng, con cái cùng nhau yên vui chung hưởng. Tôi có ngờ đâu, chồng một nơi, vợ một nẻo. Tôi có ngờ đâu người ta ở đâu người ta đến, người ta tọa hưởng cái phần hạnh phúc mà tôi mong, tôi ước cho chồng, cho con tôi. Tôi đã ngậm bồ hòn làm ngọt, tôi đã như thorn bơn chịu ép một bề mà cũng không xong. Người ta cũng có để cho yên đâu. Nay chuyện này, mai chuyện nọ. Hết mẹ thằng cả Bích vụng dại chán thì đến thằng cả Bích không ra gì. Thật là tội lỗi đủ trăm điều. Thôi ông ạ, ông chả phải ra đi quá như thế làm gì. Ông cứ cho hai mẹ con tôi hai liều thuốc độc là xong để ông yên thân mặt ngọt với người ta.

Ông - Bà nói không nghĩ một tí gì. Buôn bán bà không biết. Công việc làm ăn to tát bà sợ. Đãi đọa khách khứa bà không dám nhận. Ngần ấy công việc bà đều không kham được cả. Tôi đừng phải tìm người khác giúp tôi à? Các công việc của tôi nó bắt buộc tôi phải có một người vợ biết tiếp khách, biết giao dịch, biết nói tiếng tây, biết ăn cơm tây, không sợ bơ, sợ pho mát như bà. Bà còn dằn vặt cay đắng cái gì? Thôi, thôi, thôi, bà cứ đi về trên ấy, việc thằng cả Bích, bà cứ để đấy cho tôi.

bà - Để nó cho ông rồi ông nghe người ta ông giết nó đi hả? Con tôi mang nặng đẻ đau tôi phải xót. Công tôi nửa đêm gà gáy, giường cứt, chiếu dãi, tôi phải thương, tôi không thể để mặc nó cho ông được. Nay ông ơi, ông cũng nên liệu đấy. Từ ngày ông ra làm cái mỏ Tiêu Giao đến giờ, nào phu, nào cai, nó về tận trên ấy nó kêu ca với tôi, không thiếu một điều gì. Ông phải liệu đấy. Đồng tiền nó là "muôn sự của giời", không tham được đâu. Của giết người, cái gương tây liếp còn sờ sờ chán vạ ra đấy.

Ông - Cái gì? Bà nói cái gì? Không, bà không biết đâu được đến những công việc làm ăn của tôi mà bà nói. Những đứa nó về trên ấy nó nói là nó chỉ kiếm câu chuyện làm quà để nó nịnh hót bà. Bà nghe chúng nó thà đổ thóc giống ra mà ăn.

bà - Tôi đã hai thứ tóc trên đầu, tôi lại không hiểu thế nào là nịnh hót hay sao? Ông nghe tôi, ông phải đề phòng kéo rồi xảy ra chuyện chẳng lành thì chỉ khổ mẹ con tôi.

Ông - Bà nói lạ! Chuyện gì là chuyện chẳng lành, bà nói tôi nghe.

bà - úi chà, không thiếu gì chuyện. Chúng nó nói những rằng: tiền công thì ông kìm lại không phát để cho

phu thợ phải đâm đầu vào lạy lục cô ba để cô cho vay, đồng bạc mỗi kỳ tiền hai hào chỉ lãi. Gạo thóc thì ứ, mực, cá mắm ươn thối, thức gì cũng ăn lãi quá khứ, một vốn bốn lời, vợ năm, vết mười. Tiền của là của giới cả đây. Không phải vợ năm vết mười mà đã chắc giữ được mà ăn đầu. Đồng tiền bất nhân, phi nghĩa nó vào hai chân, nó ra tám cẳng đây ông ạ. Tôi chỉ nói thế thôi. Ông liệu đấy kéo rồi hối bất cập. ở đời vẫn vậy, tức nước thì phải vỡ bờ. Con giun mà xéo nó lăm, nó cũng phải quắn, nó là con người. Người ta đi làm hai sương một nắng, bát mồ hôi đổi lấy bát cơm mà bóc áo tháo cây lấy của người ta những hai hào chỉ lãi một đồng bạc thì quá lăm. Ông phải coi chừng, ông mà để cho người ta làm quá rồi không ra gì đâu, tôi nói thật...

Ông - ối dà dà! Bà lăm điều quá. Bà hàm hồ quá! Tôi làm chủ một cái công việc to như thế này mà tôi lại không hiểu công việc của tôi hay sao. Thôi, thôi, bà đừng lo giới sụp nữa. Bà cứ về trên ấy đi, công việc của tôi mặc tôi, bà không biết đầu đến mà nói nhiều như thế. Bà cứ về trên nhà, còn cái việc thằng cả Bích (ngẫm nghĩ rồi nói thật nhanh) ừ thôi thì tôi cũng chiều lòng bà tôi nhận món tiền ở Băng cho nó, cho bà bằng lòng. Bà nói nhiều lăm, tôi sốt ruột lăm, để cho tôi rảnh vị trí tôi làm việc (Ông bấm chuông loong toong ra, ông bảo loong toong) Anh xuống bảo tài xế đánh xe ra để đưa bà về trên nhà ngay.

Loong toong - Bẩm, xe đã đánh ra đợi từ nãy rồi kia đấy ạ.

Ông, quay lại bà - Đã có xe rồi, thôi bà đi về.

bà - Vâng, tôi xin về ngay, tôi chả dám ở đây làm bận ông đâu, nhưng ông nhớ lời hứa đây nhá, ông nhận ngay với nhà Băng đi cho con nó yên tâm.

Ông - Được rồi, thôi bà cứ về.

bà, tươi cười - Ông ở lại. (đi được vài bước lại quay lại) Ông ạ, hể cả Bích nó có về, ông tha thứ cho nó, ông đừng mắng mỏ nó làm gì nữa...

Ông - Được, bà cứ yên tâm (bà đi ra lối cửa, ông lắc đầu) Thật là con hư tại mẹ... không sai một tí nào.

Có tiếng gõ cửa. Ông Phúc mở cửa ra, tay ông cầm một tờ dây thép xanh.

Ông phúc, đưa tờ dây thép cho ông Chung - Thưa cụ có dây thép của hàng tàu báo tin tàu Tasan Maru đã đến ạ.

Ông chung, cầm lấy tờ dây thép và mở vội ra xem - Nếu vậy tốt... xem nào: nó đương lấy nước. Phải báo tin ngay cho ông Đan mới được.

Ông phúc, nhắc máy nói, gọi Allo! Allo anh cầm fiche gọi ông Đan để cụ chủ nói chuyện... Allo! allo! Monsieur Đan? Cụ chủ gọi ông. (Ông đưa ống nói cho ông Chung rồi ông ra ghế ngồi giở thơ ở ngăn kéo ra đọc)

Ông chung - Allo! Ông Đan? Phải, tôi. Tàu đã đến đây. Nó đương lấy nước. Chỉ trong hai ba giờ đồng hồ nữa, ta có thể xuống than được... Ông ra lệnh ngay cho cai ở cầu sắp soạn đi, nghe không?...

Phải, chiếc tàu này ăn tám nghìn tấn... phải, tám nghìn... hai lần bốn, nó chỉ đậu ở đây có năm ngày thôi, ngày hôm nay không kể, vậy còn bốn hôm tất cả... Phải xuống mỗi hai mươi bốn giờ ít ra là hai nghìn tấn... Lấy thêm chứ, phải lấy thêm ba bốn, năm rames wagons mà làm. Nếu cần hãy lấy bớt một cái đầu tàu ở trong mỏ ra... Lấy ngay than ở Stock quai cho chóng việc rồi ta sẽ bù lại vậy... Có thể thôi, ông phải nhớ đây nhá: mỗi ngày chậm, năm trăm bạc phí tổn của tàu, mình phải chịu đấy... Phải, chính chiếc Tasan Maru đấy... Au revoir monsieur Đan. (Bỏ máy nói và quay lại hỏi ông Phúc) à quên! thế ông đã gọi máy nói cho nhà Băng chưa?

Ông phúc - Thưa đã. Được dây thép, tôi đã hỏi ngay rồi ạ. Hãng Suruki đã làm dépôt bảy mươi nghìn đồng rồi. Hể mình xuống xong than Sở thương chính ký passavant thì mình cứ đem connaissance ra Băng lấy tiền...

Ông chung - Ông có dặn họ làm virement chứ?

Ông phúc - Bẩm có ạ, tôi cũng cứ theo như mọi lần bảo họ làm virement sang compte courant nhà mình.

Ông chung - Được... Thế là từ đầu tháng đến giờ được tất cả bao nhiêu tấn về than xuất cảng rồi nhỉ?

Ông phúc, tính nhẩm - Bẩm... ba mươi nghìn với mười hai nghìn, chuyến tàu này tám nghìn nữa, tất cả là năm mươi nghìn tấn... vâng, thừa năm mươi nghìn tấn tất cả rồi ạ.

Ông chung - Đấy ông xem, than xuất cảng mỗi tháng một tăng lên. Tôi tính không sai kia mà. Thì cứ xem thời cục viễn đông, bề nào người Nhật Bản cũng phải mua than, mỗi ngày một nhiều hơn lên. Nước Nga đã hoàn thành công cuộc kiến thiết ở Tây bá lợi á, cả hai bãi băng tuyết ấy ngày nay đã thành ra một khu vực công nghệ thì phía bên này là Mãn châu quốc, nước Nhật cũng phải có một sự kiến thiết tương đương. Thêm lên ngân ấy lò đúc thép, sở đóng tàu, sở chế binh khí, thế tất sức tiêu thụ bằng than phải gấp lên bội phần chứ. Than Mãn châu, than Sơn đông không thể nào đủ dùng được. Cũng vì tôi đoán quyết như vậy nên tôi mới cho lấy thêm năm người cai bao khoán lò nữa kể mở thêm hai couches: số mười tám và số mười chín...

Ông phúc - Bẩm, quả thật, đạo ấy tôi lo ngại quá. Lấy thêm năm người cai tức là thêm lên ba nghìn người phu. Nếu không bán được than thì lấy đâu làm tiền mà trả cho họ.

Ông chung - Ông tưởng tôi không nghĩ đến đó hay sao? Cũng vì tôi nghĩ đến điều đó cho nên tôi mới bảo ông bỏ cái khoản thứ năm trong hợp đồng đi, nghĩa là mình cần bao nhiêu thì mình cứ việc lấy, mình không cần thì thôi, ông đã hiểu chưa?

Ông phúc - Bẩm, tuy vậy, cai bao khoán không kêu vào đâu được, nhưng nếu họ không có tiền giả cho phu, phu nó làm rầy rà, đục đến chạm, chạm đến đục, sở cũng không yên được ạ.

Ông chung, cười - Bởi vậy, tôi mới bắt ép các cai phải có ký quỹ. Nếu bán không được than, món tiền ký quỹ ấy dùng để trang trải, rồi cho họ nghỉ. (Ông Phúc chực nói, ông Chung gạt đi) ô, làm công việc phải tính cả cái không may xảy ra. Nếu cái gì cũng trôi chảy cả thì ai chẳng làm được công việc. Mặc chứ!

Ông phúc - Cụ đã tính việc gì thì thực là chu đáo... à thưa cụ, sáng hôm nay lúc cụ vào mỏ, ông Nguyễn Văn Hòa ở Hải Phòng ra, ý muốn khất cụ một hạn nữa về món nợ...

Ông chung - Khất một hạn nữa là thế nào? Không được. Tôi đã cho ông ta khất hai lần rồi, ông ấy chỉ nói đối quanh.

Ông phúc - Tôi cũng đã bảo ông ấy rằng không thể được nữa. Cụ đã khoan thứ cho ông ấy đến hai lần. Lần thứ hai ông ấy không giữ lời hứa, nay việc đã ra đến tòa, bản án tịch biên đã thành. Còn khất thế nào nữa. Tôi xem hình như bây giờ ông ấy mới hiểu nên ông ấy tỏ vẻ thất vọng vô cùng. Lúc ra về ông ấy có nói một câu phần uất rằng: nếu cụ không thương tình thì ông ấy chỉ còn một cách là tự tử.

Ông chung, cười khanh khách - Không biết làm sao ở cái nước An nam ta có lắm cái giống khỉ ấy thế? Nợ người ta không muốn giả lại còn tìm cách dọa già, dọa non. Hừ! Ông ấy tự tử thì thiệt thân ông ấy, khổ cho vợ con ông ấy, chứ tôi cần gì. Tôi chỉ cần ông ấy giả nợ cho tôi. Có thể thôi. Tiền của tôi ông ấy vay về ông ấy làm công việc, đến hạn thì phải giả tôi, nếu không giả, tôi bắt buộc phải tịch biên lấy bảo lĩnh nhà cửa, đất cát cửa hiệu ông ấy... ông ấy khất mình chẳng qua chỉ là một kế hoãn binh; ấy hể mà để chậm ông ấy tìm cách ông ấy chuồn dần hết đến lúc mình tịch ký ông ấy tro cái xác ông ấy ra đấy thì mình ăn thịt ông ấy à? Ngày hôm nay ông viết thư cho thầy kiện cứ việc đem bản án Nguyễn Văn Hòa ra thi hành, ông nghe chưa?

Ông phúc - Vâng, tôi xin viết ngay ạ.

Ông chung - à thế nào? Ông có thấy thằng cả Bích đâu không?

Ông phúc - Bẩm không ạ. Tôi chắc cậu ấy đã biết sự thể rồi thì đâu cậu ấy đã dám về ạ.

Ông chung - Phải, mới lại nó còn phải tiêu cho hết số tiền ấy đã chứ. Bao giờ cô đầu, tiệm nhảy dốt nhẩn túi nó thì nó mới bò về để nó làm mẹ khác. Gớm thật! Ông xem, tôi nói có sai một tí nào đâu. Tôi đã nhất định tống khứ nó đi, ông còn cứ vật nài xin cho nó mãi để nó về nó làm. Nó làm thế đấy. Thì ra ở trong trí nó, nó chỉ tìm đủ các cách để nó xoay tiền, miễn là nó xoay được tiền chứ nó biết gì đến công với việc. Không có

một kỳ lương nào mà nó không bỏ nó đi đến năm bảy ngày...

Ông phúc - Bẩm, cậu ấy đương cái tuổi ăn, tuổi chơi...

Ông chung - Không, tôi có khe khát đâu. Tôi hiểu lắm: người ta có làm cũng phải có chơi, có làm nhiều mới được chơi để giải trí, nhưng nó chơi nhiều hơn làm, nó để việc chơi của nó lên trên các việc khác. Vì vậy, bao nhiêu tiền cũng là thiếu, rồi mới sinh ra làm bậy... Lại khốn một nỗi mẹ nó không hiểu gì cả, chỉ biết bênh con chăm chặp. Con hư không biết trách phạt, chỉ tìm cách chống chế rồi đổ cho người này ghét, người kia thù. Lần này tôi đã nhất định để nó ở tù, cho nó biết thân nó mà không được...

Ông phúc - Vâng, thôi thì cụ cũng tha thứ cho cậu ấy một lần nữa.

Ông chung - Mà không tha cũng không xong. Nó ẩn núp ở đằng sau mẹ nó là mình bắt buộc phải dung túng cho nó. Tôi chán quá! Ôi việc gia đình nhà tôi nó có ra cái trò trống gì đâu. (ông thở dài) Ông ạ hình như ông giới ông ấy đã bán cho mình một cái gì là ông ấy tính cho mình một cái giá cực kỳ là đắt. Từ cái ngày tôi trở nên giàu có, tôi gặp không biết bao nhiêu sự khó khăn, đau đớn. Không, ông giới ông ấy không cho "không" mình một cái gì hết. Người ngoài họ có biết đâu. Họ cứ tưởng hễ có tiền có của là muốn gì được nấy, là hoàn toàn sung sướng. Tiền không phải là hạnh phúc! Càng cao ông lái thì càng dài đòn gánh. Ngày xưa, tâm hồn tôi thanh thản biết chừng nào. Thật tình, bây giờ tôi chỉ là một tên mọi của cái cơ nghiệp đồ sộ của tôi. Kiếm ra tiền không khó, giữ được đồng tiền ấy mới thật là khó. Ông càng giàu có, ông càng phải giữ chắc lấy cái địa vị của ông. Như thế, còn có việc gì là việc mà ông kiêng, ông không làm để cố giữ lấy cái địa vị của ông. Bao nhiêu việc mà người không có của gọi là ô ác, là biển tận, là tham tàn, mình đều phải cho là lẽ phải để bênh vực lấy cái giàu sang của mình. Có của khổ về của là thế đấy, ông nghe ra chưa? Bây giờ làm thế nào được? Mình đã trót để tay vào cái guồng bánh xe của sự phú quý thì chỉ có việc để cho nó lôi kéo đi. Thật không còn có sức gì ghì lại được nữa... ông nói tháng này xuất cảng được bao nhiêu than tất cả rồi nhỉ?

Ông phúc - Thưa cụ, năm mươi nghìn tấn: kể cả tàu Tasan Maru này ạ.

Ông chung - Năm mươi nghìn (ông tính nhẩm) năm lần tám, bốn mươi... bốn mươi nghìn đồng... cả số than tiêu thụ ở đây được hơn năm mươi vạn đấy... Vậy chứ tháng trước bao nhiêu nhỉ?

Ông phúc - Bẩm, tháng trước ba mươi hai vạn. Tôi đã đưa hầu cụ hôm nọ cái graphique từ đầu năm đến giờ.

Ông chung - Phải, phải (ông lục trong ngăn rút ra một tờ giấy) Phải, ba mươi hai vạn... (vừa nhìn vào tờ giấy, vừa nói). Tháng nào cũng tăng lên. Được lắm! Nếu công việc cứ chạy đều như thế này trong một năm nữa, ta có thể tính đến việc mở cái mỏ charbon gras ở My Dương và mở nhà máy cất dầu xăng được. Cất dầu xăng bằng than là một việc hiện thời rất thịnh hành không có chính phủ nào là không để ý đến. ở Anh, ở Đức, ở Pháp đều có nhà máy. Cả đến Nhật Bản cũng đã bắt đầu thí nghiệm. Nước mình là nước nhiều than đá, nếu ta cất được dầu xăng, cái nguồn lợi ấy không phải là nhỏ. Tôi còn nhớ hồi Âu chiến, chính ông Clémenceau, đã nói: "một giọt xăng là một giọt máu". Nhân công của mình lại rẻ, làm là thành. Tôi đã tìm được một ông kỹ sư hóa học đã có làm qua việc này, ở Pháp về, ông tình nguyện giúp tôi...

Ông phúc- Bẩm, việc này mà thành tựu thì cái ngôi vua dầu xăng ở á đông sẽ về cụ.

Ông chung, cười đắc ý - Vua với chúa gì, kể ra ở nước ta hiện thời chỉ có một mình tôi dám làm những công việc to. Tuy ở trong Nam cũng có mấy nhà tư bản to, nhưng các ông ấy chỉ to ở chỗ có nhiều tiền, nhiều tài sản chứ có ông nào dám đem những món tiền to ra làm việc đâu. Bất quá chỉ mấy gạo, ruộng, vườn, cao su nhĩ dĩ...

Bà Ba ở trong nhà ra

Bà Ba - Minh! (quay lại ông Phúc) Kia ông Phúc.

Ông phúc, cúi chào - Thưa bà, (Nói với ông Chung) Bẩm cụ còn dặn gì chúng tôi nữa không ạ?

Ông chung - Không... ông nhớ viết thư trả lời cho nhà băng về việc thành cả Bích với cho thầy kiện về việc Nguyễn Văn Hòa. Có thể thôi.

Ông phúc - Bẩm vâng.

Ông cúi chào rồi đi sang buôn kế toán. Ông Phúc ra xong, Bà Ba đi lại bên ông Chung, bá cổ hôn ông,

Ông chung - Mình đi đâu về đấy?

Bà Ba - Tôi vừa xuống kho gạo về đây... Tức cả mình!

Ông chung - à à! Cái gì thế mình? Sao?

Bà Ba, đi ra ghế bành ngồi xuống - Lại cái tội phụ nó kêu ca về gạo. ối dà! chúng nó kêu đủ thứ, gạo lấm trấu, lấm thóc, gạo ỉn, kém, có mùi bao. Tôi phát cáu lên tôi mới dồn cho chúng một mẻ: gạo mình mua ở hiệu về thế nào thì mình bán cho họ thế. Có phải mình làm ra gạo đâu. Nó rẻ tiền thì phải xấu. Làm cu-li mà đòi ăn gạo tám xoan trắng nuốt, nhỏ mứt hay sao? Chúng nó tệ quá, mình ạ. Ai lại chúng nó kêu những cái vô lý như thế đấy.

Ông chung - ầy, cái nghề họ vẫn vậy. Giá bây giờ mình có mua ngay gạo tám về cho họ, họ cũng kêu... Mà tôi đã bảo mình đừng có xuống kho làm gì. Để mặc cho tội cai kho, phụ kho nó làm, tha hồ cho chúng nó kêu.

Bà Ba - Mình không xuống cũng không xong. Không có một hôm nào mà tội cai kho nó không về nó kêu:Cu-li nó làm rầy rà, nó chửi bới. Tôi phải xuống xem có thật đích như thế không, và nhân thể tôi bảo cho chúng nó, chứ có phép đâu chúng nó dám hỗn như vậy? Ôi! Mấy thằng cai thì ắp a ắp ứng, toàn đồ ngôn bất xuất khẩu, bực quá.

Ông - ầy thế mà chúng nó vẫn nói thánh nói tướng. Để rồi tôi thay mấy thằng cai kho này đi mấy được. Tôi đã bảo chúng nó, hễ cu-li đưa nào nói láo thì cứ roi cá đuối, quất... Nhưng mình nói thì nói, hễ mình không có đấy, chúng nó có dám làm gì đâu, hình như nó sợ tội phụ. Thế thì còn làm sao được việc.

Bà Ba - Gớm! Lúc tôi mới xuống, tội phụ nó nhâu nhâu cả lại. Hết kêu về gạo, nó giở đến cá khô thối, vại mực, rượu nhạt, thuốc phiện loãng. Tôi mới hét lên: "Chỉ có thể thôi, đưa nào lĩnh thì lĩnh, không lĩnh thì đi về. Cai kho đâu, đóng cửa kho lại cho tao..."

Ông - Phải lắm. Đối với cái quân khố đây ầy không có một cái bàn tay sắt không xong.

Bà Ba - Chúng nó còn kè nhe mãi cho đến lúc phụ kho nó kéo cánh cửa thì đưa nọ nhìn đưa kia rồi bỗng nhiên ủa cả vào tranh nhau lĩnh. Nó làm đổ cả cái giậu chắn. Cai nó phải tát, phải đánh mới đẩy được chúng nó ra mà phát lần lượt. Thật là một đàn lừa, nhẹ không ưa, ưa nặng. Tôi trông thấy mà phải tức cười.

Ông - Chúng nó vẫn vậy. Hễ không thấy người ta nói gì thì lè nhe, vùi vùi, mè nheo đủ thứ, đến lúc người ta quát cho quần lưng mới rầm rập, đầu vào đấy...

ối chà! mình không biết chứ cái ngày tôi mộ phụ cho hãng Wall Cock mới lấm cái lòi thoi rắc rối chứ. Suốt ngày, suốt đêm, mấy người ký, mấy người cai và tôi, lúc nào cũng phải giắt súng lục ở trong lưng mà tay thì cầm roi. Nó đông gấp năm gấp bảy lần ở đây này. Sau nó nhốn nháo quá, tôi phải dựng hẳn một tốp nhà ở trên một cái bãi, ở giữa sông rồi đem tất cả cho chúng nó ra đấy. Thuyền bè cấm hết không cho cái nào lại gần. Thật chán một đàn trâu, một đàn bò không khó bằng. Mất ngót một tháng giòi mới có tàu đến. Lúc lên tàu, cũng còn chật vật chán. Mình tính: chính nó tình nguyện nó xin đi, nó lĩnh tiền của mình để lại cho vợ con, ầy thế mà nó chỉ tìm cách chuồn. Có đứa đương leo lên cầu thang tàu, nó nhảy đại xuống sông.

Bà Ba - Làm công việc to ở cái xứ này khó khăn thật, mình nhỉ?

Ông - ầy, hễ mình mà nhu nhược thì việc gì cũng hỏng hết. Đến công việc, một tên phụ không thể coi là một người được. Cũng như một ông tướng cầm quân, một tên quân chỉ là một chiến cụ, một tên phụ cũng cũng chỉ là một cái khí cụ thôi. Nếu nghĩ đến nhân đạo thì đừng làm công việc. Nếu còn nghĩ đến nhân đạo thì nên đi tu.

Bà Ba, cười - Phải lắm... à quên, thế nào mình? Bà cụ cố nhà ta về rồi ư mình? (Bà nhìn ông cười một cách cay đắng)

Ông - ối giời! Không biết làm sao mà lại có người nuông con đến thế, không biết? Tôi lại phải nhận cái chèque cho nó để cho yên chuyện (chép miệng). Mà không nhận cho nó thì bà ấy không chịu về cho...

Bà Ba - Gớm thật! Thế nghĩa là mẹ con bà ấy muốn thế nào là được thế ấy đấy.

Ông - ô ô nhưng rồi mình xem. Nhận thì nhận nhưng thế nào tôi cũng phải cho nó một bài học. Từ nay tôi lại cấm cửa nó để cho nó về trên ấy với "bà mẫu" của nó.

Bà Ba - Thế mình mới hiểu cho tôi nhá: tôi nhất định không cho thằng Ngọc nó dính dáng gì đến việc mở này, là cốt để họ không tự nạnh được... Ôi! tôi vẫn sợ cái cảnh chồng đôi, vợ ba cho nên khi mình hỏi lấy tôi, tôi có dám nhận lời ngay đâu. Mình chả khéo thu xếp giải nữa đi.

Ông - Giỏi hay chẳng giỏi, đã mấy ai làm vợ lẽ như mình nào. Quyền hô, bách nạp ở tay mình hết, còn gì nữa.

Bà Ba, sa sầm mặt lại - Tôi không thích cho mình dùng tiếng "vợ lẽ" ấy. Tôi chỉ là một người vợ của mình...

Ông, đầu dụi -... người vợ yêu quý...

Bà Ba - Chứ lại không à? Tôi lấy mình, tôi chỉ biết có mình, còn ai, mặc, tôi không biết, mình nghe chưa?

Ông - Thì chả vẫn thế là gì? Mình?

Bà Ba - Chả vẫn thế!... Chả vẫn thế! Thật, lắm lúc tôi nghĩ tôi vẫn thấy nó khó chịu, nó làm sao ấy... Mình phải biết, tôi yêu mình lắm. Tôi yêu mình đến thế nào, tôi mới chịu như vậy...

Ông, cười - Tôi biết rồi, tôi biết rồi... (Ông đứng dậy, đi lại bên bà, ghé đầu vào đầu bà rồi vuốt vào má bà âu yếm)

Bà Ba, cầm lấy tay ông hôn - Thật đấy, mình ạ. Mình xem, mình hơn tôi mấy chục tuổi đầu, nói đổ xuống sông, xuống bể, thế nào mình chả chết trước tôi. (Nước mắt chạy quanh cái cặp thu ba cá sấu). Đến lúc ấy, mình sẽ bỏ tôi trở lại... Mình thì vợ nọ con kia. Lúc ấy ai bênh vực tôi? Tôi nghĩ đến đây lúc nào thì tôi buồn quá! (Mấy giọt nước mắt rơi vào mu bàn tay ông. Bà cầm tay ông chùi mắt và chùi vào má)

Ông, hết sức cảm động - Mình tội lắm! Đương tự nhiên như nhiên nghĩ quẩn ra để mà buồn... Dẫu tôi có chết trước mình đi nữa thì mình sợ gì nào? Mình không nhớ cái tờ chúc thư tôi viết dạo trước...

Bà Ba - ừ, mình để nó ở đâu rồi nhỉ?

Ông, tay chỉ - ở trong tủ két kia kìa, mình quên rồi à? Vẫn ở trong tủ két kia. Tôi đã viết rành mạch rằng: tôi để hết tiền nông, của chìm, của nổi, và cái mở này cho mình. Còn mẹ thằng cả Bích và con mẹ hai đã đâu có đầy cả rồi, dinh cơ ở trên Bắc và cái ấp ở Bồ hạ, ai có phận nấy cả rồi kia mà... Thôi, mình đừng có vùi vĩnh nữa... Tôi không muốn làm cho cái trán này của tôi nhăn, (ông vuốt trán bà) tôi không muốn cái cặp thu ba này của tôi có ngấn lệ (Ông ôm bà hôn. Bỗng có chuông telephone. Ông, một tay vẫn ôm Bà, một tay nhấc máy nói, nghe) Allo! Allo!... à ông Đan... Phải, tôi đây... cái gì?... Ông nói cái gì?... à à! ông có chắc thật không?... Hừ!... Hừ!... Hừ!!! ô, nếu vậy thì có thể quan hệ được thật... ông phải cất thêm mấy người nữa lẫn vào bọn họ mà dò cho đích xác, nhớ lấy tên lấy mặt những đứa đầu đảng... cả những đứa a dua nữa... rồi ông cho tôi biết ngay, tôi đã có cách đối phó... được... được... Hết giờ ông về ngay nhà giấy tôi bảo... phải.. au revoir monsieur Đan, à tout à l'heure... (ông để máy nói xuống, nét mặt ưu tư)

Bà Ba - Việc gì thế, hở mình? Ông Đan, ông ấy nói gì?

Ông - Ông ấy bảo cho mình biết rằng những phu, thợ chúng nó rục rịch định đình công...

Bà - Đình công? Vô lý, tại làm sao chúng nó đình công, ông ấy có nói không, mình?

ÔNG - Chúng nó kêu gạo xấu, kém, đồ dùng của mình đắt, chúng nó đòi lấy công tiền ngay.

Bà Ba - Chúng nó đòi! Mình là chủ hay chúng nó là chủ? Chúng nó không có quyền đòi cái gì, muốn cái gì hết. Gạo không phải là tiền à? Đồ hàng không là tiền à? Để thường lấy vỏ ron mua được hẳn? Mình nghe tôi, mặc kệ xác chúng nó, chúng nó muốn đình công, chúng nó cứ việc chúng nó đình công.

Ông - Đã đành thế, nhưng lúc này là lúc mình đang có tàu ăn than mà chúng nó đình công thì lòi thoi, chậm trễ công việc, thiệt to cho mình.

Bà Ba, Nghĩ một tí rồi mới nói - Không cần ông ạ. Việc xuống than chỉ cần có phu ở cầu. Ta có thể lấy phu ở nơi khác đem về làm cho xong chuyến tàu này rồi ta sẽ liệu.

Ông - Bề nào, trước hết ta cũng phải xếp đã. Cùng quá, mới phải ra tay, mình ạ.

Bà Ba - Tôi cho dàn xếp là nhu nhược. Mình cứ nghe tôi, hể chúng nó đình công, không phát tiền, phát gạo, phát đồ ăn cho chúng nó, xem chúng nó làm ra thế nào. Hể đói thì đầu gối phải bò. Hai bữa không có cơm thì biết nhau ngay. Phải thật cương quyết cho chúng nó biết tay. Ông cứ nghe tôi.

Hạ màn

Kim tiền

Kịch của Vi Huyền Đắc Diễn lần đầu: tháng 2. 1938 tại Nhà hát lớn
Hải Phòng Diễn lần hai: tháng 10. 1943 tại Nhà hát lớn Hà Nội Giải
thưởng năm 1937 Vi huyền đắc, bút danh khác: Giới Chi, sinh năm
1899, mất năm 1976; quê ở Trà Cổ, Quảng Ninh. Ông chuyên về
sáng tác kịch bản, dịch kịch bản và có viết một ít truyện ngắn. Ngoài
vở Kim tiền nổi tiếng được giải nhì của Tự Lực văn đoàn, ông còn có
vở Ông Ký Cóp và một số vở khác cũng được giới nghiên cứu đánh
giá cao.

Khai Trường Từ

Phần 1

Phần 2

Phần 3

Phần 4

Đoạn thứ bốn

Ngày hôm sau, vẫn cảnh đoạn ba, nhưng cả buồng giấy có vẻ lộn xộn. Lúc ấy vào giữa buổi trưa.
Kéo màn lên, sân khấu không có người. Bỗng có tiếng léo xéo, tiếng giấy chạy thình thình lên cầu thang, rồi
cửa phía buồng kế toán mở bung ra. Người loong toong mặt cắt không ra một giọt máu, hốt hơ hốt hải chạy
vào, nhìn về phía bàn giấy không có ai, liền chạy thẳng đến cửa buồng ăn thông vào tư thất ông Chung.

Loong toong - Cự chủ! Cự chủ! Cự chủ!

Có tiếng giấy ở trong buồng, rồi cửa buồng mở ra: Ông Chung ra. Bà Ba theo sau. Hai ông bà cơ chừng
đương ngủ trưa nên còn mặc quần áo ngủ cả. Ông mặc bộ Pyjama. Bà mặc áo dài trắng, vừa ra vừa vấn tóc.

Ông chung - Cái gì? Làm sao? Cái gì?

Loong toong - Bẩm... bẩm... thưa cụ, cu-li nổi loạn, đương kéo nhau đến phá... nhà... nhà... kho.

Ông Chung cau mặt. Ông nghĩ một tí rồi quay lại ra chỗ cửa lát kính. Bà ba cũng theo sau và đứng nấp ở
đằng sau lưng ông. Xa xa có tiếng hò reo, lúc rõ, lúc không rõ, tùy theo gió thổi.

Ông chung - Không sợ... cửa sổ toàn bằng gỗ lim nạm sắt, chúng nó có phá được còn khó...

Bà Ba, bủn rủn lưng cuống - Minh ơi, bây giờ làm thế nào hử mình?

Ông chung - Không ngại!... Ta phải gọi téléphone báo đồn... đồn cho lính xuống...

Bà Ba - Ngộ đồn người ta không xuống thì làm thế nào?

Ông chung - Mình nói dờ, sao đồn lại không xuống. Bỗng phận của họ là phải bênh vực tính mệnh, tài sản cho
mình chứ... Có sợ chỉ sợ họ không xuống kịp...thôi... (ông nói rồi lại bàn nhắc máy nói gọi) Allo! Allo! ông
làm ơn cho tôi quan đồn...vâng, quan đồn... ông chủ mỏ Tiêu Giao... cần lắm... ông gọi ngay cho.

Bà Ba - Chết! nếu không kịp thì chết! Minh ơi, hay ta xuống lấy ô tô mà đi...đi... khỏi chỗ này đã...

Ông chung, vẫn nghe téléphone, hình như có tiếng trả nhời, ông xua tay bảo bà im - Allo! Allo! Le chef de
poste de la Garde Indigène... Allo! allo!...Thế nào? quan đi vắng à... đi đâu?... Thôi không cần, ai nói đấy?...
à, ông phán Lương? Bonjour monsieur Lương... tôi đây... tôi là ông Chung, chủ mỏ Tiêu Giao đây... vâng...
cu-li ở mỏ tôi nó nổi loạn... nó đương kéo nhau phá nhà kho... vâng... nguy cấp vô cùng, quan đi vắng thì ông
cứ cho ngay ông quản đêm ngay lính lại dẹp bon cu-li giúp tôi... vâng... nếu chờ quan thì chậm quá... có thể
nguy đến tính mệnh chúng tôi mất... vâng, ông giùm chúng tôi, không bao giờ chúng tôi dám quên
ơn...vâng... hai chục người mới được... Allo! allo! allo!... (trong khi ông nói téléphone, tiếng ồn ào càng ngày
càng to hơn, bà Ba nhìn ông rồi lại nhìn ra cửa)

Bà Ba, đương nhìn qua cửa sổ bỗng kêu rú lên - Minh ơi, nó kéo đổ cột dây thép... mình gọi mau lên, đổ rồi!

Trong này ông cũng vừa bỏ máy nói xuống

Ông chung -...coupé... (ngừng lên) May quá... tôi nói vừa xong, bây giờ có đứt cũng không cần. Lính ở đồn
đến bây giờ, không sợ.

Bà Ba - Mình ạ họ có đi ô tô cũng phải mất non một giờ đồng hồ, còn phải qua phà.

Ông chung - Đến thế thật... một giờ là nhanh... trong khi đợi ta phải thủ thế mới được... à quên (quay lại chỗ người loong toong) Nhà dưới đã đóng cửa chưa?

Loong toong - Bẩm, đóng rồi ạ, nhưng con mới cài qua cái then thôi...

Bà Ba - Anh xuống ngay chặn cả cái đóng vào... mau lên.

Loong toong - Vâng, vâng.

Nói rồi tất tả chạy ra lối cửa buồng kế toán, ông Chung gọi giật anh ta lại.

Ông chung - Này, này! Anh kéo thêm bàn ghế mà chặn thêm vào nữa, nghe không! mau lên!

Người loong toong mở vội cửa đâm đầu chạy đi.

Bà Ba - Mình ơi, tôi sốt ruột quá. (Mặt bà cau lại, bà soán hai bàn tay lại với nhau ra dáng hết sức nóng nảy, lo sợ) Biết bao giờ lính mới đến... họ không đến kịp thì làm thế nào, mình?

Ông chung - Mình không ngại, thế nào họ cũng đến kịp... họ đến bây giờ đấy mà... (ông nói rồi lại bàn giấy, kéo ngăn kéo, lấy ra một khẩu súng lục và giơ ra) Ta có khẩu súng này thì còn sợ gì... dẫu chúng nó có gây gộc, xằng cuốc cũng không sao đến gần mình được... mình đừng ngại.

Tiếng ồn ào bỗng đưa lại rõ hơn. Ông đứng dậy, quay đầu nhìn ra phía cửa sổ. Bà cũng nhìn theo. Hình như bọn phu đã bỏ cái nhà kho và kéo lại đường này.

Bà Ba, bỗng kêu to lên - Mình ơi! Khỏi! Khỏi ở đằng nhà kho... thôi chết rồi, chúng nó đốt nhà kho, mình ơi! Quân to gan thật... ra nó làm giặc rồi còn gì.

tiếng ở dưới đường - Anh em ơi! lại cả đây! Cửa sổ mở... lại cả đây... ông chủ đâu... ra cho anh em chúng tôi nói chuyện.

Ông chung, chực đi ra phía cửa sổ, nhưng bà níu ông lại

Bà Ba - Mình ra đấy làm gì... không, tôi van mình, mình đừng ra...

Ông chung - Ô hay, sợ cái gì... mình cứ để tôi ra xem chúng nó nói gì... có súng đây, sợ gì...

Ông nói rồi giằng tay bà đi ra chỗ cửa sổ, để khẩu súng lục một bên, chống hai tay thẳng ra, ghé đầu ra ngoài nhìn xuống. Bà Ba đứng nép ở một bên cửa sổ. Tiếng ồn ào lại nổi lên.

tiếng ở dưới đường - Im!... Im!... Im!... có người ra cửa sổ... ông chủ!... a... a....a... ông chủ! Im!... Im!... ông chủ đem anh em chúng tôi ra đất rừng rú này... rồi bỏ chúng tôi chết đói hay sao?

Ông chung - Các anh em đừng có nói bậy... ai bỏ các anh em chết đói? Nếu các anh đi làm ăn cẩn thận, có ngày nào không phát gạo, phát hàng. Tại các anh không muốn làm nữa nên tôi bắt buộc phải làm như vậy. Công việc của tôi không phải chuyện chơi... các anh không có phép được tự ý muốn làm lúc nào thì làm, muốn bỏ lúc nào thì bỏ... Các anh đình công là các anh dại. Rồi các anh xem, còn có quan trị, quan nhậm, tôi sẽ dùng pháp luật trị cái tội bỏ công việc của các anh...

tiếng ở dưới đường - Anh em chúng tôi phải đình công là vì ông phát gạo kém, gạo xấu, không ăn được, cá mắm thối... chúng tôi kêu thì cai lại đánh đập chúng tôi... Ông là người chủ làm gì cũng được, nhưng ông cũng phải thương đến những kẻ nghèo khó, hai sương một nắng đổi bát mớ xôi lấy bát cơm... ông hành hạ chúng tôi quá... ông để cho vợ ông bóp cổ, mổ họng chúng tôi.

Bà Ba, Nghe thấy thế cau mày, nghiêng răng rít lên - Quân chó má... quân gục đầu vai vương... nó ăn nói thế mà nó nghe được... nó hỗn thật chứ không phải...

Ông chung - Các anh đừng có nói láo... Ai bóp cổ mỗ họng các anh. Thôi thôi, không phải nói lời thôi nữa, nếu các anh muốn có gạo, có cơm ăn thì lập tức đi về đi làm.

tiếng ở dưới đường, lại ồn ồn - Im! Im!... Im! Để yên mà nói... Đói thì không ai đi làm được... Ông có mở kho phát gạo cho chúng tôi ăn thì chúng tôi mới đi làm được... Giời ơi, đói lắm! Từ hôm qua đến giờ không được nổi một hột cơm nào... Đói thì không đi làm được... (lại ồn ào) ông chỉ biết ông ăn no, ông bỏ chúng tôi chết đói à? Ông ác nghiệt quá...ông chủ... ông ác nghiệt...

Ông chung - Các anh phải đói là vì các anh đình công, bồng dung, chẳng ai để các anh đói... lần này là lần cuối cùng, tôi ra lệnh cho các anh, ai phải về trại ấy ngay lập tức, rồi tôi sẽ liệu... nếu ai không nghe lời, còn đứng lảng vảng ở ngoài đường, lính ở đồn xuống ngay bây giờ, tôi sẽ hạ lệnh bắn về tội phiền loạn...

tiếng ở dưới đường, lại ồn ào hơn trước - Anh em ơi! Ông ấy gọi lính về để bắn anh em... bắn thì bắn... không sợ... có giời cứ bắn chết cả đi xem nào... anh em ơi! Đừng đợi lính đến, phá, phá cái nhà này đi cho ông... phá... đốt... phá!

Rồi ở trong những tiếng ồn ào bỗng có tiếng nổ to hơn. Dứt tiếng nổ thì thấy ông Chung giơ tay phải lên bụng lấy trán, còn tay trái, ông vịn vào vai bà Ba. Bà nhìn lên thấy máu ở trán ông chảy ròng ròng xuống tay ông thì kêu rú lên.

Bà Ba - ới giời ơi, nó bắn chết chồng tôi rồi... (bà vừa kêu vừa khóc, vừa dìu ông đỡ ông ngồi xuống ghế. Ông vừa ngồi xuống ghế xong thì xoài tay ra, gục đầu xuống bàn, bất tỉnh nhân sự. Bà cuống quýt, rờ vào chỗ vết thương, ngược mắt nhìn quanh quẩn để cầu cứu, nhưng không thấy ai. Bà lại lay ông.) Ông ơi! Ông ơi! Ông ơi! (Ông nấc lên một cái, rồi xoài hẳn người ra, một tay buông thõng xuống. Bà ôm chặt lấy ông, mặt ngơ ngác như hóa điên.) ới giời ơi! Giời đất ơi! Chồng tôi chết rồi! Có ai cứu chúng tôi... ới giời ơi! (Bà rờ chán ông, rồi lài rờ tay ông. Bà chạy đi chạy lại, rồi lại đứng dừng lại, ngẫm nghĩ một lát. Sau vụt đến bên ông, thò tay vào móc túi ông, túi bên phải, túi bên trái, rồi bà rút ra một chùm chìa khóa cho vào lỗ khóa. Ngay lúc ấy, cái cửa kính phía tay phải bỗng bật tung ra, kính vỡ rơi loảng xoảng. Bà giật mình, dùng tay nhìn ra. Một người đàn ông bận tây nhảy xuống sàn. Người ấy đứng nhìn các phía rồi chạy xông lại phía tủ két. Bà Ba hình như đã nhìn rõ người đàn ông nên kêu rú lên) Cả Bích! mày... (thì vừa bị người đàn ông nhảy xổ vào giơ hai tay bóp cổ. Bà kêu ú ớ, ặc ặc mấy tiếng thì ngã khụy xuống. Cả Bích, vì chính người đàn ông ấy là cả Bích, đẩy bà Ba ngã ra đấy, rồi ra tủ két mở tủ. Cả Bích vừa xoay cái chìa thì có tiếng rầm rộ ở buồng kế toán. Cửa bị phá tung ra. Kẻ xẻng, người cuốc, kẻ dao, người gậy ừa vào) Phá, phá hết! Giết chết! Giết chết nó đi!... Giết cả!... giết hết không để một đứa nào!...

Màn hạ thật nhanh
hết

(Theo bản in của Nhà xuất bản Hội Nhà Văn, 1957)